

l'Agence de développement
et d'urbanisme de
Lille Métropole

mission
bassin minier
NORD - PAS DE CALAIS

INSEE
NORD
PAS-DE-CALAIS

© Guillaume Bonnel photographies

1.

UNE « RANDSTAD » FRANCO-BELGE

Een Frans-Belgische «Randstad»

A Franco-Belgian «Randstad»

© Guillaume Bonnel photographies

L'Aire métropolitaine de Lille (AML) constitue aujourd'hui une réalité fonctionnelle et un espace de vie de plus en plus intégré par ses habitants. Elle a acquis une délimitation précise avec la signature par les élus en 2005 d'un premier protocole d'accord¹. Espace transfrontalier constitué de la métropole lilloise, des agglomérations issues de l'histoire minière de Valenciennes à Béthune, de celles d'Arras, de Cambrai et du Val de Sambre du côté français, des intercommunales IDETA (Tournai, Ath), IEG (Mouscron), Leiedal (Kortrijk), et d'une partie de WVI (Ieper, Roeselare et Tielt) du côté belge, l'AML forme un ensemble territorial de plus de 7 000 km² qui compte 3,8 millions d'habitants. Ceci en fait l'une des aires urbaines les plus importantes d'Europe.

Située au centre d'un triangle formé par trois capitales européennes majeures Paris, Bruxelles et Londres, elle occupe une situation stratégique, lieu de convergence des flux d'échanges entre ces « méga-attracteurs ». C'est un atout déterminant pour son développement si elle parvient à capter des activités qui trouveraient sur son territoire toutes les conditions permettant leur développement. Mais ce peut être aussi une situation délicate si les activités les plus pointues, les plus innovantes, sont exclusivement attirées par ces grands pôles.

L'espace occupé par l'AML appartient à la grande plaine nord-européenne et se compose principalement des trois plaines fluviales qui se sont constituées le long de l'Escaut et de ses affluents, la Lys et la Scarpe. Celles-ci forment avec la Sensée, la Sambre et la Deûle, mais aussi avec les canaux, un réseau navigable relativement dense. Aucun élément de relief ne vient marquer la frontière entre la France et la Belgique, ce qui donne à ce territoire une homogénéité naturelle ; seuls quelques monts, peu élevés, émergent de ce « plat pays ». A l'extrême sud et est de l'Aire métropolitaine de Lille, le relief est plus marqué avec les premiers contreforts de l'Artois et de l'Avesnois.

Territoire ouvert, territoire de « l'entre deux », cet espace a très tôt facilité les échanges commerciaux avec les autres territoires marchands d'Europe. Son

faible relief en a aussi fait la route privilégiée d'invasions ainsi que le lieu et l'objet de nombreux conflits, sources de fréquents « changements de main » ; le tracé de la frontière ne s'est stabilisé qu'au XVIIIe siècle. Cette frontière politique, fruit de nombreuses négociations et d'échanges de territoires au cours des siècles, se double sur le territoire de la présence de la grande frontière culturelle qui sépare à travers l'Europe les pays de langues latine et germanique.

Depuis le Moyen Âge, ce territoire est caractérisé par la présence d'un réseau de villes extrêmement dense, situé au sein d'un riche espace agricole. Cette agriculture très productive s'est développée grâce à la richesse des sols ; elle reste aujourd'hui encore importante. Elle occupe les grands espaces libres entre les agglomérations, mais elle s'insère aussi dans les tissus urbanisés, ce qui explique que l'Aire métropolitaine de Lille soit parfois qualifiée d'« aire urbaine agricole ».

Au XIXe et au début du XXe siècle, le développement de la grande industrie va modifier profondément l'organisation urbaine initiale. Les villes textiles en France et en Belgique connaissent un essor rapide ; l'extraction du charbon donne naissance, au sud du territoire, au bassin minier, conurbation industrielle très spécifique qui se poursuit en Belgique (le Borinage). À partir des années 1960-1970, la périurbanisation transforme peu à peu les espaces interstitiels, longtemps demeurés ruraux, en zones résidentielles parsemées de zones d'activités économiques ; l'urbanisation du territoire devient de plus en plus continue. Dans les dernières années, les échanges n'ont cessé de se développer ; les zones résidentielles s'éloignent de plus en plus des centres urbains, les déplacements quotidiens sont de plus en plus intenses ; l'espace vécu par de nombreux habitants s'élargit, un vaste système métropolitain polycentrique et complexe se constitue.

C'est dans ce contexte que les décideurs politiques ont éprouvé la nécessité de créer l'association Aire métropolitaine de Lille afin de débattre des enjeux communs et développer ensemble des projets à l'échelle de ce grand territoire.

¹- Déclaration d'Intention - 2 mai 2005

Het Metropolitaan Gebied Lille (MGL) vormt vandaag de dag een functionele realiteit en een leefgebied dat door zijn inwoners steeds duidelijker als dandig wordt ervaren. Het gebied is precies afgebakend sinds de ondertekening van een eerste protocolakkoord¹ door de verkozenen in 2005. Met een grensoverschrijdend gebied waartoe aan Franse kant de Rijzelse metropool, de agglomeraties in de voormalige steenkoolbassins van Valenciennes tot Béthune, en die van Arras, Cambrai en de Sambervallei behoren, en aan Belgische kant de intercommunales IDETA (Doornik, Ath), IEG (Moeskroen), LEIEDAL (Kortrijk) en een gedeelte van WVI (Ieper, Roeselare en Tielt), vormt het MGL een territoriaal geheel van meer dan 7.000 km² met 3,8 miljoen inwoners. Daarmee is het één van de grootste stedelijke gebieden in Europa.

Het MGL is strategisch gelegen in het midden van de driehoek Parijs-Brussel-Londen, drie belangrijke Europese hoofdsteden. Het gebied bevindt zich dus op het kruispunt van de uitwisselingsstromen tussen deze drie grote aantrekkingspolen. Dit is een grote troef voor zijn ontwikkeling, indien het MGL er tenminste in slaagt om activiteiten naar zich toe te halen door de juiste omstandigheden voor hun ontwikkeling te creëren. Deze ligging kan echter ook een teer punt worden, indien de meest geavanceerde en innoverende activiteiten exclusief naar de grote polen zouden gaan.

Het grondgebied van het MGL maakt deel uit van de grote Noord-Europese vlakte en bestaat hoofdzakelijk uit drie riviervlakten die langs de Schelde en haar zijrivieren, de Leie en de Scarpe ontstaan zijn. Daarnaast zijn er ook nog de Sensée, de Sambre, de Deule en enkele kanalen die samen een vrij dicht waterwegennet vormen. Geen enkel reliëfelement geeft de grens tussen Frankrijk en België aan, waardoor het gebied een natuurlijke homogeniteit bezit. Alleen enkele bescheiden heuvels verheffen zich boven dit 'vlakke land'. In het uiterste zuiden en oosten van het Metropolitaan Gebied Lille is het reliëf meer uitgesproken en begint het wallenlandschap van de Artois en de Avesnes.

Dit open gebied met «zijn centrale ligging», leek al zeer vroeg in de geschiedenis bijzonder geschikt om handel te drijven met andere gebieden in Europa. Door het zwakke reliëf werd de regio ook de geliefkoosde route van invasielegers, en

het toneel en de inzet van talloze conflicten waardoor het grondgebied regelmatig «in andere handen» overging; De grens kwam tot slot definitief vast te liggen op het einde van de 18^e eeuw. Deze politieke grens, die pas na eeuwen van onderhandelen en ruilen van gebiedsdelen tot stand kwam, wordt ter plaatse versterkt door de grote culturele grens tussen Latijnse en Germaanse taalgebieden in Europa, die het gebied doorsnijdt.

Sinds de middeleeuwen wordt deze regio gekenmerkt door de aanwezigheid van een bijzonder dicht netwerk van steden middenin een vruchtbaar landbouwgebied. De zeer productieve landbouw kwam tot ontwikkeling dankzij de rijke bodem. Ook nu nog neemt de landbouw er een belangrijke plaats in. Zij benut de weidse open ruimten tussen de agglomeraties, maar drong ook binnen in het stedelijk weefsel. Dit verklaart waarom het Metropolitaan Gebied Lille soms een «aire urbaine agricole» – een stedelijk landbouwgebied – wordt genoemd.

In de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw zorgde de ontwikkeling van grootschalige industrie voor ingrijpende wijzigingen in de oorspronkelijke stedelijke organisatie. De textielsteden in Frankrijk en België begonnen aan een snelle opmars en de steenkoolontginning in de zuidelijk gelegen mijnbassins leidde tot het ontstaan van een zeer specifieke industriële conurbatie die zich in België voortzette (Borinage). De tussenliggende ruimten, die lange tijd ruraal waren gebleven, veranderden vanaf 1960-1970 onder invloed van de peri-urbanisatie geleidelijk in woonzones waarin her en der economische activiteiten tot ontwikkeling kwamen. De verstedelijking van het gebied zette zich steeds verder door. De jongste jaren hebben de verschillende stromen zich verder ontwikkeld. De woongebieden liggen steeds verder van de stadscentra, het aantal dagelijkse verplaatsingen neemt toe, het leefgebied van vele inwoners wordt groter, en er ontstaat een grootschalige, polycentrische en complexe metropoolstructuur.

In deze context stelden de politieke besluitvormers de noodzaak vast om het vereniging Metropolitaan Gebied Lille op te richten. Op die manier willen zij de gemeenschappelijke uitdagingen aanpakken en samen werk maken van projecten op maat van deze grootse regio.

¹-Intentieverklaring - 2 mai 2005

The Lille Metropolitan Area (LMA) is now a functional reality, a living environment that is increasingly appropriated by its inhabitants. It was precisely defined in the light of the first memorandum of understanding, which elected representatives signed¹ back in 2005. On the French side, the cross-border area is formed by the Lille Metropolitan Area, urban concentrations rooted in the mining history of the district stretching from Valenciennes to Béthune, and Arras, Cambrai and Val de Sambre. On the Belgian side, it comprises the inter-municipal authorities of IDETA (Tournai, Ath), IEG (Mouscron), Leiedal (Kortrijk), and a part of WVI (leper, Roeselare and Tielt). Covering a territorial complex of over 7,000 km² the LMA is inhabited by 3.8 million people, so it is one of the main urban areas in Europe.

The LMA is located in the midst of a triangle created by three leading European capitals, Paris, Brussels and London, occupying a strategic position at the crossroads of the flow of exchanges between these «mega-attraction centres». A key factor for its development will be the success in attracting activities to the area, where all the right conditions can be found for their development. However, this may also be a tricky situation if the most state-of-the-art, the most innovative activities are attracted solely by these major centres.

Situated in the major northern European plain, the LMA's territory mainly comprises the three river plains formed along the Escaut River and its tributaries (the Lys and the Scarpe). These constitute an extensive waterway network together with the Sensée, the Sambre and the Deûle and the canals. The virtually unrelieved landscape at the French/Belgian border invests the territory with a natural uniformity, as solely a few low-lying mounts are seen rising up in this «flat region». The landscape is more relieved to the far south and east of the Lille Metropolitan Area, where the first foothills of Artois and Avesnois are located.

An open territory, an «in between» territory, the area facilitated trade with other trading areas of Europe during a very early stage of its history. Its low-lying

terrain meant it was a key route for invading armies and the site and goal of myriad struggles, hence it «changed hands» many times over. The demarcation of the border became stable only in the 18th century. The outcome of several negotiations and exchanges of territory over the centuries, this political border is supplemented within its boundaries by a huge cultural frontier separating the Germanic and Romance-speaking countries.

From the Middle Ages onward, this territory has been home to a close-knit network of towns and cities within a fertile farm landscape. The highly productive agricultural sector developed as a result of the rich soils available and farming is still a major activity. As well as occupying the large open spaces between the urban concentrations, farming is also integrated into the urban fabric, which is why the Lille Metropolitan Area is sometimes described as an «urban agricultural area».

In the 19th and early 20th centuries, the original urban system was dramatically altered by the impact of major industries. The textile-manufacturing cities and towns in France and Belgium experienced rapid growth, while coal mining gave rise to the coal-mining area in the south of the territory. This highly specific industrial conurbation continues into Belgium (the Borinage). During the 1960-1970 period, the peri-urbanisation process gradually transformed the intervening areas, which had long retained their rural character, into residential areas interspersed with business zones. The territorial urbanisation process became increasingly continuous. In recent years, flows have steadily increased, the residential areas have become ever-more remote from the urban centres, commuting is on the up and up, the space occupied by many inhabitants has expanded and a huge complex polycentric metropolitan system is now taking shape.

Against this background the policymakers have felt compelled to launch the Lille Metropolitan Area Association as a forum for debating the shared challenges and working together to develop LMA-wide projects.

L'Aire métropolitaine de Lille au cœur de l'Europe du Nord

Metropolitaan Gebied Lille in het hart van Noord-Europa

The Lille Metropolitan Area at the heart of northern Europe

Le nombre total d'habitants des territoires constituants l'AML dépasse les 3,5 millions. Un tel regroupement humain n'a pas d'équivalent en France, à l'exception de l'Ile-de-France. Le nombre d'aires urbaines de cette importance est d'ailleurs très limité en Europe; l'Aire métropolitaine ainsi constituée appartient, par son poids démographique au moins, au cercle des plus grands ensembles urbains d'Europe.

La situation de l'AML, son caractère transfrontalier et sa structuration sont très particuliers dans l'espace européen. Si elle bénéficie de la proximité immédiate des principaux centres de décisions politiques et économiques de l'Europe, l'AML se trouve aussi très directement soumise à leur attraction. Banane bleue, triangle d'or... Le territoire peut arguer d'une localisation presque équidistante des quatre «méga-attracteurs» de l'Europe du Nord-Ouest: Londres, Paris, Randstad Holland, Bassin Rhin-Ruhr.

Dans le continuum urbain de l'Europe du Nord-Ouest où elle s'inscrit, l'AML se situe à proximité immédiate d'autres systèmes métropolitains avec lesquels elle entretient des rapports plus ou moins étroits. C'est le cas surtout du système urbain central belge, articulé autour de Bruxelles, et intégrant Gent, Antwerpen et Charleroi. Cet espace exerce une réelle attraction, forte sur le versant belge, et de plus en plus sensible sur le reste du territoire de l'AML.

Ces spécificités sont facteurs de cohérence et représentent un potentiel de développement, mais aussi un risque. Un des enjeux majeurs pour l'AML consiste à rééquilibrer les forces centrifuges qu'exercent les systèmes métropolitains proches et à acquérir un niveau d'attractivité plus en rapport avec son importance géographique et démographique.

Het totaal aantal inwoners in de gebieden die deel uitmaken van het MGL overschrijdt de 3,5 miljoen. Nergens anders, met uitzondering van Ile-de-France, telt Frankrijk zo'n grote groepering van mensen. Het aantal stedelijke gebieden van een dergelijke omvang is trouwens zeer beperkt in Europa; het aldus samengestelde MGL behoort, alleen al in demografisch opzicht, tot één van de grootste stedelijke complexen van Europa.

De ligging van het MGL, zijn grensoverschrijdend karakter en de manier waarop het gebied gestructureerd is, zijn vrijwel uniek op het Europese grondgebied. Het MGL geniet van de onmiddellijke nabijheid van de belangrijkste politieke en economische beslissingscentra in Europa die dan ook op het gebied een zeer directe aantrekkingskracht uitoefenen. Blauwe banaan, gouden driehoek... Het MGL boogt op een ligging met een quasi gelijke afstand tot de vier «grote aantrekkingspolen» van Noordwest Europa: Londen, Parijs, Randstad Holland, het Rijn-Ruhrgebied.

In het stedelijk continuüm van Noordwest Europa bevindt het MGL zich in de onmiddellijke nabijheid van de andere stadsstructuren waarmee ze steeds nauwere relaties onderhoudt. Dit is vooral het geval met de Belgische centrale stadsstructuur, rond Brussel, en met inbegrip van Gent, Antwerpen en Charleroi. Dit gebied oefent een reële aantrekkingskracht uit, die sterk aanwezig is aan Belgische zijde, en die steeds groter wordt in de rest van het gebied van het MGL.

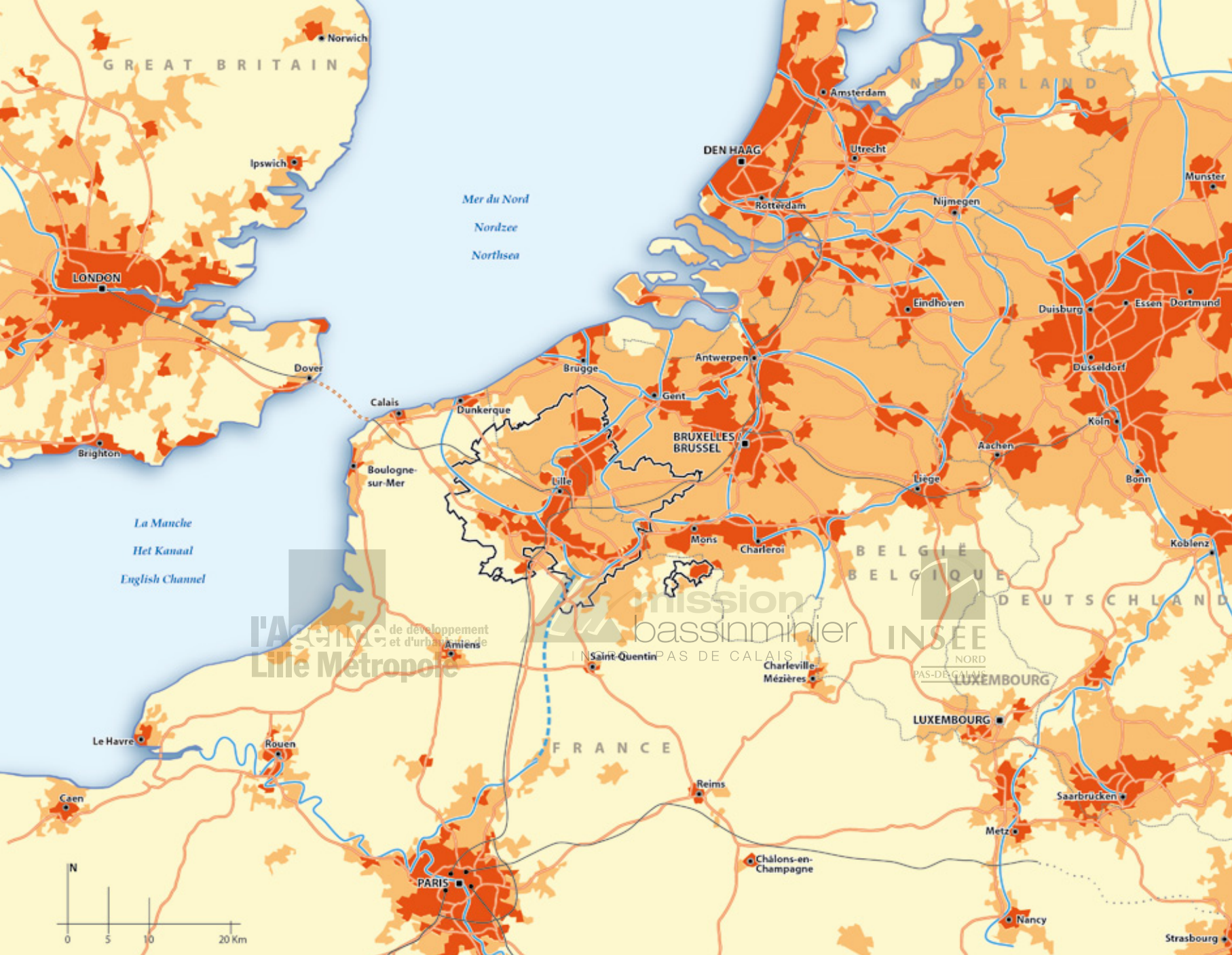
Deze karakteristieken zijn belangrijk voor de samenhang van het MGL en bieden ongetwijfeld ontwikkelingsmogelijkheden, maar ze vormen ook een risico. Eén van de grote uitdagingen van het MGL is een nieuw evenwicht te zoeken voor de centrifugale krachten die de nabije stadsstructuren uitoefenen en een grotere aantrekkingskracht te vinden die meer afgestemd is op zijn geografische en demografische betekenis.

Over 3.5 million people live in the territories forming the LMA, a human settlement that has no equal anywhere in France, apart from the Ile-de-France. Urban areas of this size are few and far between in Europe, hence the Metropolitan Area thus established is one of the largest urban complexes in Europe, if only in terms of its demographic weight.

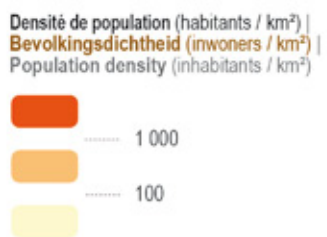
The LMA's status within the European area is highly specific owing to its location, cross-border features and the way it is structured. The LMA is just next door to the main political and economic decision-making centres in Europe, while it also very directly under the sway of their attractive forces. Blue banana, golden triangle... The territory can claim to be almost equally distant from the four «mega-attraction centres» in north-west Europe: London, Paris, Randstad Holland and the Rhine-Ruhr basin.

Forming part of the north-west European continuum, the LMA is right on the doorstep of other metropolitan systems with which it is forging closer and closer ties. This is primarily the case with the Belgian central urban system, which revolves around Brussels, while including Ghent, Antwerp and Charleroi. This area exerts a genuine power of attraction, keenly felt on the Belgian side and growing stronger and stronger in the rest of the LMA.

These specific features help to promote a cohesive approach while offering a potential source of development. They also create a risk: one of the key challenges for the LMA is the success achieved in rebalancing the centrifugal forces exerted by the nearby metropolitan systems and developing a pulling power more in tune with its geographic and demographic relevance.

- Axes routiers européens | Europese wegenassen | European road corridors
- LGV | Hogesnelheidslijn | High-speed line
- - - - 2ème phase LGV Est | 2e faze hogesnelheidslijn Oost | 2nd phase of the Eastern European high-speed line
- Canal à grand gabarit | Kanaal met groot capaciteit | Wide-gauge canal
- - - - Projet Seine-Nord Europe | Project Seine-Nord Europe | Seine-Northern Europe project

- Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille | Grondgebied van Metropolaan Gebied Lille | Territory of the Lille Metropolitan Area
- - - - Frontière | Grens | Border

Une identité physique commune

Een gemeenschappelijke fysische identiteit

A common physical identity

L'AML appartient, en majeure partie, à l'immense plaine nord-européenne qui s'étend d'est en ouest, sur près de 3000 kilomètres, mais aussi dans sa partie sud au « Haut Pays » qui fait la transition avec le bassin parisien ou le massif ardennais. Le relief modéré de l'AML l'a placée de tout temps sur la route des échanges commerciaux, mais aussi sur celle des invasions.

Au nord, les plaines fluviales de faible altitude (Lys, Deûle, Scarpe, Escaut) forment le « squelette » du relief; le réseau hydrographique très dense associe voies d'eau naturelles, rivières canalisées et canaux artificiels. Il est majoritairement orienté sud ouest / nord est vers le port d'Anvers à travers la Flandre belge. Pour permettre un développement nord-ouest / sud-est, un système de canaux a été créé perpendiculairement au sens d'écoulement des rivières; il relie Dunkerque à l'AML puis au bassin parisien ou au Borinage.

Les plaines argileuses et sablonneuses (Flandre Intérieure, Mélançois, Pèvéle, plateau Hennuyer), plus hautes, constituent un autre élément structurant du relief. Ces zones de reliefs doux sont dominées par des monts et des collines (Mont Noir, Mont Saint Aubert par exemple) dépassant 150 m d'altitude qui dessinent des vallonnements dans un territoire qualifié un peu vite de « plat pays ».

Plus au sud, s'élèvent les premiers contreforts de l'Artois, marqués par une ligne de crête, frontière naturelle entre le « Haut » et le « Bas » pays. Enfin, à l'est, l'AML s'étend vers l'Avesnois et la Thiérache, contreforts du massif ardennais, constitués de plateaux et de vallées convergeant vers la vallée de la Sambre.

Het MGL behoort, voor het grootste gedeelte, tot de immense Noord-Europese vlakte die zich over bijna 3000 kilometer, van oost naar west uitstrekt maar ook, in zuidelijke richting, tot de « Haut Pays » dat de overgang maakt met het Parijse bekken of de Ardennen. Door zijn gematigd reliëf is het MGL altijd al een trekpleister voor handelsactiviteiten geweest maar tevens een geliefkoosde route voor invasielegers.

In het noorden vormen de laaggelegen riviervlakten (Leie, Deule, Scarpe, Schelde) het «skeleton» van het reliëf; een zeer dicht hydrografisch netwerk verbindt natuurlijke waterlopen, gekanaliseerde rivieren en kunstmatige kanalen. Dit is grotendeels zuidwestelijk / noordoostelijk georiënteerd door Belgisch Vlaanderen naar de haven van Antwerpen. Voor een noordwestelijke / zuidoostelijke ontwikkeling, werd loodrecht in de richting van de stroom een systeem van kanalen gecreëerd dat Duinkerke met het MGL verbindt en dan met het Parijse bekken of de Borinage.

De hoger gelegen klei en zandvlakten (Houtland, Mélançois, de Pèvéle, het plateau Hennuyer) tonen een ander structureel aspect van het reliëf. Deze reliëfzones worden door bergen en heuvels gedomineerd (de Zwartberg, de Mont Saint Aubert bijvoorbeeld) die hoger zijn dan 150 m en een golvend landschap tekenen in een gebied dat nogal snel bestempeld wordt als het «vlakke land».

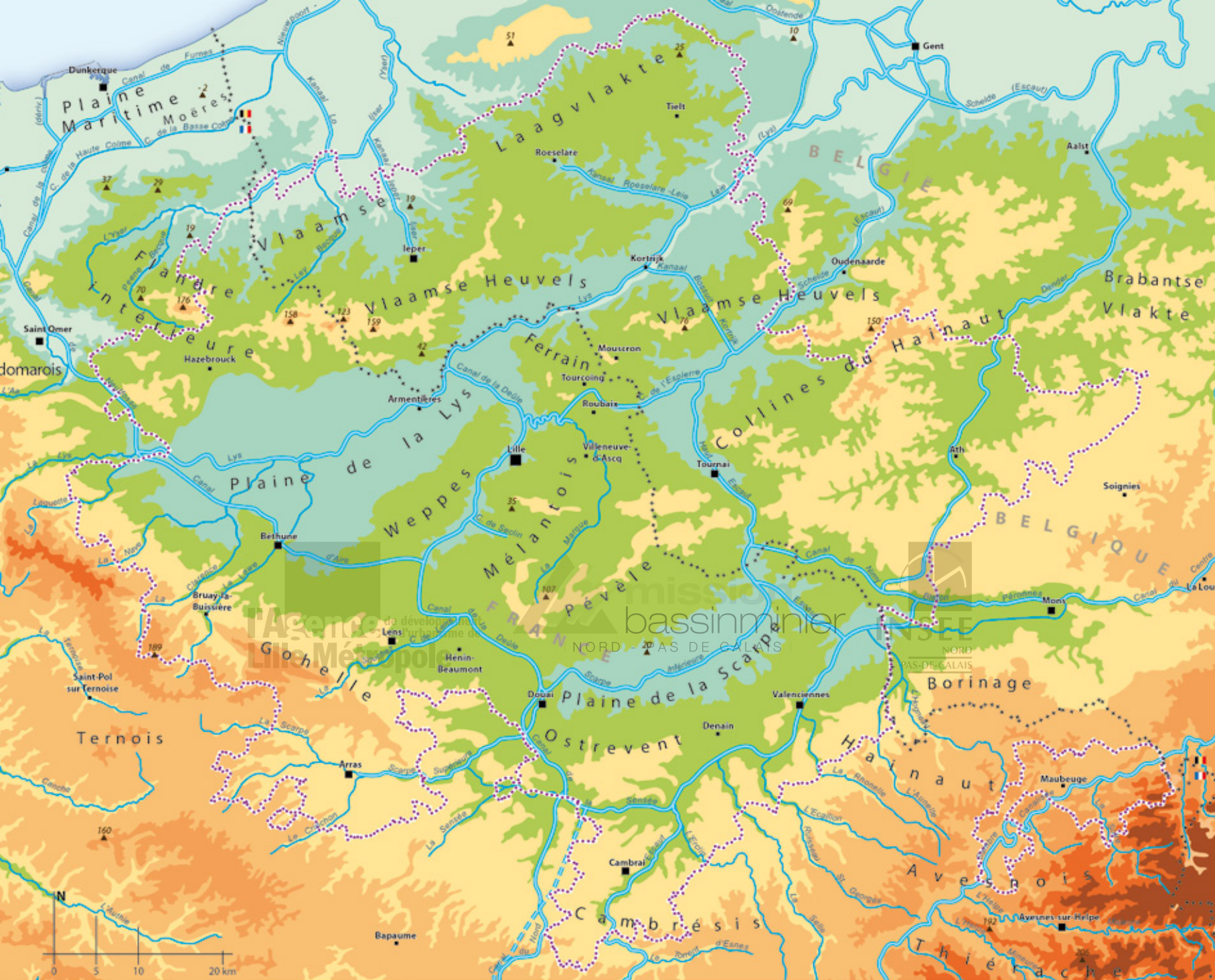
Meer in het zuiden beginnen de eerste uitlopers van Artois, gekenmerkt door een waterscheiding, natuurlijke grens tussen de «Hoge» en de «Lage» landen. Tenslotte, strekt het MGL zich, in het oosten, uit naar de Avesnois en de Thiérache, de uitlopers van de Ardennen, met plateaus en valleien die in de vallei van de Samber samenkomen.

Most of the LMA is to be found on the huge north-European plain, stretching from east to west over nigh-on 3,000 kilometres of land, and, moving southwards, in the «High Region» bridging the Paris basin or the Ardennes massif. The moderately relieved LMA means it has invariably been located along a route travelled not only by traders but also invading armies.

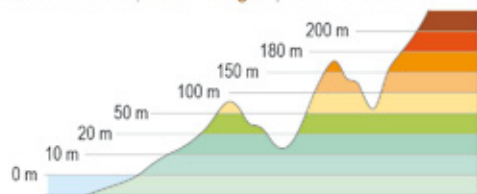
The low-lying river plains in the north (Lys, Deûle, Scarpe, Escaut) form the landform's «skeleton», while the extensive water system connects natural waterways, canalised rivers and man-made channels. The primarily south-west / north-east orientation leads towards Antwerp port through Belgian Flanders. Facilitating a north-west / south-east orientation, a network of canals has been created at right angles to the flow direction of the rivers, connecting Dunkirk to the LMA then to the Paris basin or the Borinage.

The higher clay and sandy plains (Inland Flanders, Mélançois, Pèvéle, Hainaut plateau) represent another defining element of the terrain. These gently rolling areas are dominated by mounts and hills (Mont Noir, Mont Saint Aubert, for example) over 150 m high to create hill slopes in a territory that people somewhat hastily describe as a «flat region».

Further south the initial foothills of Artois rise up, characterised by a ridge, a natural frontier between the «Upper» and «Lower» parts of the region. The LMA stretches eastwards to Avesnois and Thiérache, the foothills of the Ardennes massif comprising plateaus and valleys converging towards the Sambre valley.

Relief - Altitudes | Relief - Hoogtes | Relief - Altitudes

▲ 192 Altitude en mètres | Hoogte in meters | Altitude in meters

— Rivière | Rivier | River

— Rivière canalisée | Gekanaliseerde rivier | Canalised river

***** Frontière | Grens | Border

..... Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille |
Grondgebied van Metropolaan Gebied Lille |
Territory of the Lille Metropolitan Area

Géologie : deux grandes zones distinctes

Geologie: twee grote aparte gebieden

Geology: two major separate areas

L'AML est recouverte dans sa quasi-totalité d'un manteau de loess, limons et sables. Sous ce manteau, les terrains sont divisés en deux grandes zones distinctes :

- une première, au sud, correspond au crétacé supérieur (ère secondaire) : Mélandois, premières marches de l'Artois, Ostrevent et Cambrésis. Il s'agit de l'extrémité nord-est des terrains sédimentaires du Bassin de Paris. Ces terrains, constitués de craie et marnes, s'enfoncent ensuite rapidement pour être recouverts par les terrains tertiaires de la plaine flamande. Le Mélandois constitue ainsi un affleurement crayeux du Crétacé qui disparaît au niveau de Lille.

- une deuxième zone couvre les deux tiers nord de l'AML. Elle s'est façonnée lors de l'Yprésien et du Landénien (ère tertiaire) et, dans une moindre mesure, lors du quaternaire récent. A la fin du Crétacé, il y a 65 millions d'années, la mer a envahi une grande partie de l'AML en déposant des couches considérables de sables et d'argiles. Les couches supérieures épargnées par l'érosion, constituent aujourd'hui les Monts de Flandre.

Dépourvue de terrains très anciens, l'AML est pauvre en minerais. Les terrains, d'origine sédimentaire, bénéficient depuis toujours à l'industrie, à l'agriculture et à la construction. L'argile offre la matière première des briques et des tuiles, les pierres calcaires diverses (pierre bleue, pierre de Lezennes) se retrouvent dans les variantes architecturales, le grès a permis le pavage des voies. Enfin, le Carbonifère marque l'histoire géologique de l'AML en donnant naissance à près de 400 veines de charbons exploitées intensivement 320 millions d'années plus tard.

Bijna het volledige grondgebied van het MGL is bedekt met löss, leem en zand. Onder deze laag kunnen we het grondgebied verdelen in twee afzonderlijke zones:

- een eerste zone in het zuiden komt overeen met het Boven-Krijt (secundair tijdperk): de Mélandois, de eerste uitlopers van de Artois, de Ostrevent en de streek rond Cambrai. Het gaat om het uiterste noordoosten van de sedimentaire gebieden van het Parijse bekken. De krijt en mergellagen verzinken vervolgens snel en worden bedekt onder de tertiaire gronden van de Vlaamse vlakte. Zo zien we de krijtlaag uit het Krijt dagzomen in de Mélandois en weer verdwijnen ter hoogte van Lille.

- een tweede zone bestrijkt het noordelijk gelegen gebied dat twee derde van het territorium van het MGL beslaat. Deze zone kwam tot stand tijdens het Ieperiaan en Landeniaan (tertiair tijdperk) en in mindere mate tijdens het recente Kwartair. Op het einde van het Krijt, 65 miljoen jaar geleden, overstromde de zee een groot deel van het MGL met grote zand en kleiafzettingen tot gevolg. De bovenste lagen die gespaard bleven van erosie, vormen nu het Vlaamse Heuvelland.

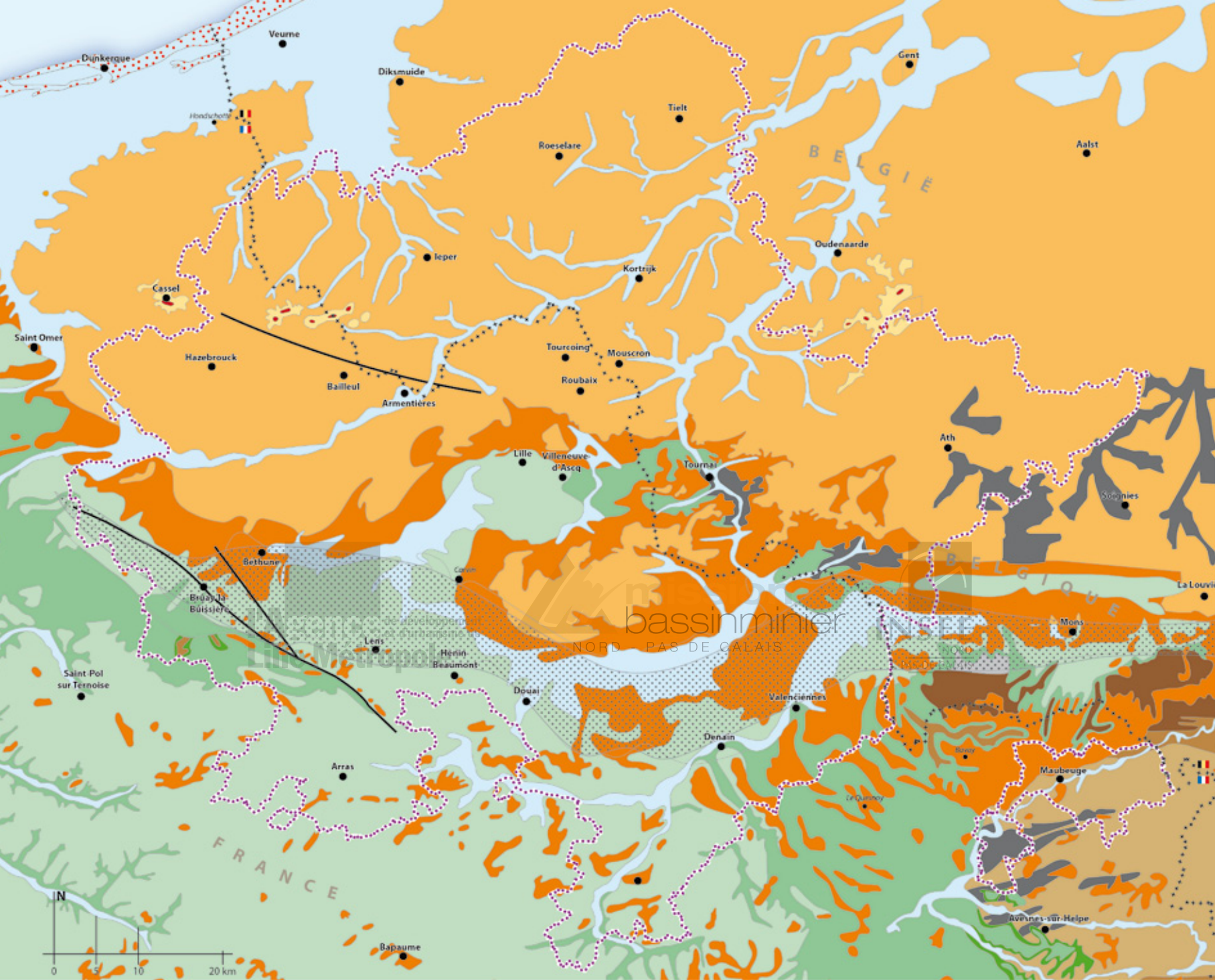
Zonder zeer oude grondlagen is het MGL arm aan mineralen. De van oorsprong sedimentaire gronden zijn van oudsher geschikt voor industrie, landbouw en bouw. Klei was de grondstof voor bakstenen en dakpannen, de diverse kalkgesteenten (blauwe steen, witte Lezennes-steen) werden gebruikt in de verschillende architectuurstijlen, en met de zandsteen werden wegen aangelegd. Het Carboon tot slot was een mijlpaal in de geologische geschiedenis van het MGL: in die periode ontstonden ongeveer 400 steenkooladers die 320 miljoen jaar later intensief werden ontgonnen.

The LMA is almost completely covered in loess, silt and sand. The land under this cover is divided into two separate areas:

- the first one in the south is Upper Cretaceous (Mesozoic age): Mélandois, the first rock platforms of the Artois, Ostrevent and Cambrésis regions. This refers to the far north-easterly area of sedimentary soils in the Paris basin. Comprising chalks and marls, these soils subsequently sink quickly to be covered by the tertiary soils of the Flemish plain. The Cretaceous chalk outcrop to be found in the Mélandois region disappears on reaching Lille.

- a second area covering two-thirds of the northern part of the LMA was formed during the Ypresian and Landenian stages (tertiary age) and, to a lesser extent, during the recent quaternary period. At the end of the Cretaceous period, 65 million years ago, the sea invaded a huge swathe of the LMA, depositing substantial layers of sand and clay. Spared by erosion, the top layers have now become the Mounts of Flanders.

The LMA's soils are poor in minerals because none of them are very old. The sedimentary soils have long been a boon to industry, farming and the building industry. The clay is the raw material for bricks and tiles, the different types of limestone (Belgian bluestone, Lezennes stone) can be found in various architectural styles and the sandstone has been used for road paving. Finally, the Carboniferous period made its mark on the LMA's geological history by giving rise to nigh-on 400 coal seams that were mined on an intensive scale 320 million years later.

QUATERNAIRE KWARTAAR QUATERNARY		Dunes Duinen Quaternaire récent Recent kwartaar Recent quaternary
		2a
TERTIAIRE TERTIAIR TERTIARY	Pliocène	3a
		3-5a
	Éocène	2a
		1a

SECONDAIRE SECUNDAIR SECONDARY	Crittacé	4a	Sénonien
		5a	Turonien
		6a-6c	Géomocène
	Jurassique	7-8j	8 j - Portlandien 7 j - Kimmeridgien
		6j	6 j - Oxfordien moyen - supérieur Oxfordien inférieur
		5j	5 j - Callovien moyen - supérieur Callovien inférieur
Trias	1-2	Bathonien	
		3	Permien - Trias

PRIMAIRE PRIMAIR PRIMARY	Carbonifère	2k	Namurien - Westphalien
		3k	Dinantien (Dinantien - Veien)
Dévonien		4-2	Frasnien - Famennien
		3a	Éifelien - Givittien
		2 d - 1 d	2 d - Coblenzien 1 d - Gôlénzien

***** Frontière | Grens | Border

Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille |
Grondgebied van Metropolaan Gebied Lille |
Territory of the Lille Metropolitan Area

Bassin minier |
Mijnbekken |
Coal mining area

Principales failles |
Belangrijkste fouten |
Major faults

Sources | Bron | Source : Atelier de cartographie
Direction du Plan et de l'Évaluation
Conseil régional Nord-Pas-de-Calais
carte géologique à 1 / 320 000 : feuilles de Lille-Dunkerque et Mézières

Trois grandes familles de paysages

Drie grote landschapstypes

Three major categories of landscapes

L'AML regroupe trois grandes familles de paysages, reflets de la géomorphologie du territoire. La présence de la craie d'une part et de l'argile d'autre part sont en effet à l'origine des contrastes existant entre Haut et Bas pays. Au nord, le «Bas Pays», au caractère homogène de part et d'autre de la frontière franco-belge, est constitué d'un ensemble de plaines et de douces collines qui appartiennent à la grande plaine nord-européenne. Au sud, le «Haut Pays» partie du plateau artésien offre des paysages variés. Entre les deux s'étend un territoire charnière, un paysage «d'interface», auquel appartient le pays minier.

La nature différente des sols et sous-sols, les éléments particuliers que sont monts et collines ou les continuités paysagères que constituent les vallées ont formé une multitude de sous-régions, de «pays», conditionnant ainsi l'organisation du territoire, l'activité économique et agricole ou le développement urbain. Le territoire de l'AML est un espace maîtrisé où la campagne l'emporte sur la ville, mais où la nappe urbaine est sans cesse au contact du tissu rural plus ancien.

Cinq parcs naturels ont été créés pour protéger et mettre en valeur les paysages, les milieux naturels et le patrimoine de ces grands «espaces ruraux habités», leur territoire est compris en totalité ou en partie dans l'AML. Ce sont : le parc naturel du Pays des Collines et le parc Naturel régional des Monts de Flandres en Belgique, le Parc naturel régional de l'Avesnois en France, le Parc naturel régional Scarpe-Escaut en France et le Parc Naturel des Plaines de l'Escaut en Belgique. Les deux derniers forment ensemble le Parc transfrontalier du Hainaut.

Het MGL telt op zijn grondgebied drie grote landschapstypes die de geomorfologie van het gebied weerspiegelen. De aanwezigheid van krijt en klei liggen aan de basis van de contrasten tussen het Hoogland en het Laagland. Het «Laagland» in het noorden, dat zich homogeen uitstrekt aan weerskanten van de Frans-Belgische grens, bestaat uit een reeks vlakten en zachte heuvels die deel uitmaken van de grote Noord-Europese vlakte. Het zuidelijke «Hoogland» maakt deel uit van het Artesisch plateau en biedt gevarieerde landschappen. Daartussen ligt een scharniergebied, een «tussenlandschap», waartoe de mijnstreek behoort.

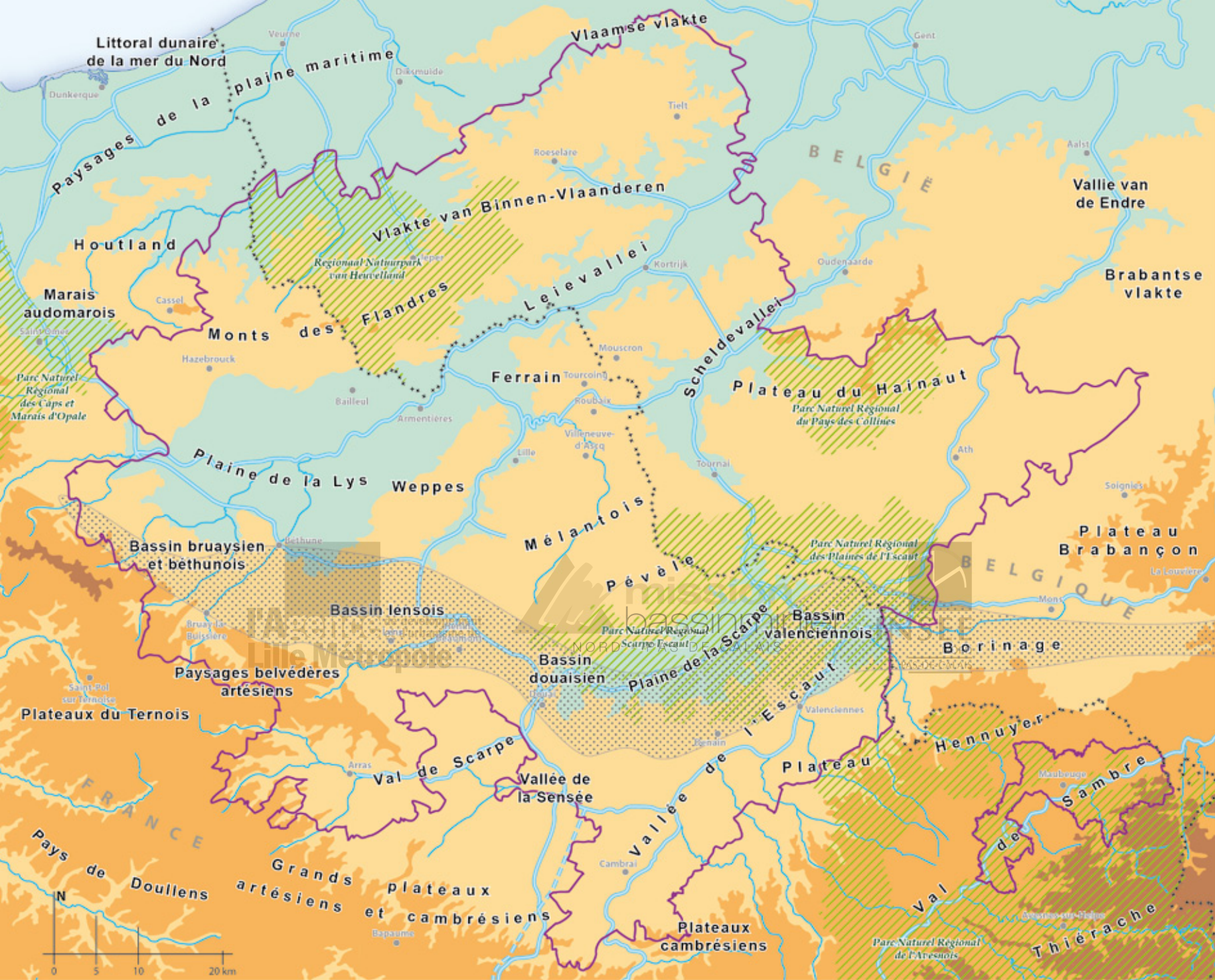
De verschillende bodemtypes en ondergronden, bijzondere elementen als bergen en heuvels, en de landschappelijke continuïteit die de valleien tot stand brengen, droegen bij tot het ontstaan van een veelheid aan subregio's en streken, en waren bepalend voor de organisatie van het grondgebied, de economische activiteit, de ontwikkeling van de landbouw en het ontstaan van de steden. Het grondgebied van het MGL vormt een gecultiveerde ruimte waarin het platteland de bovenhand kreeg op de steden, maar waar de stedelijke ruimte steeds de band met het oudere rurale weefsel behoudt.

Vijf natuurparken die werden opgericht om de landschappen, de natuurlijke omgeving en het patrimonium van deze grote «bewoonde rurale gebieden» te beschermen en te herwaarderen, bevinden zich geheel of gedeeltelijk op het grondgebied van het MGL. Het gaat om het natuurpark van het Heuvelland en het Regionaal Natuurpark van Flemish Heuvelland in België, het Regionaal Natuurpark van Avesnois in Frankrijk, het Regionaal Natuurpark Scarpe-Schelde in Frankrijk en het Natuurpark van de Scheldevlakten in België. Deze twee laatste parken vormen samen het Grensoverschrijdend Natuurpark van Hene-gouwen.

The LMA has three main types of landscapes, reflecting the territory's geomorphology: the contrasting features of the Highland and Lowland are the result of the chalk and clay to be found there. In the northern area, the «Lowland», with its uniform character on both sides of the Franco-Belgian border, comprises a series of plains and gently rolling hills belonging to the major North-European plain. In the southern part, the «Highland» part of the artesian plateau features a variety of landscapes. A hinge area runs between the two as an «interface» landscape comprising the coal mining area.

The different soils and subsoils, the specific features in the form of mounts and hills and the landscape continuity creating the valleys have helped produce several sub-regions and «countries». All of these factors have determined the way the territory is organised, the economic and farm activities and the urban development process. The Lille Metropolitan Area is a «managed area» where the countryside prevails over the urban environment and yet the urban area never forgoes its bond with the older fabric of rural society.

Five natural parks created to protect and revitalise the landscapes, the natural environments and the heritage of these large «inhabited rural areas» are located entirely or partly in the Lille Metropolitan Area: the Heuvelland Natural park in Belgium and the natural park in Belgium's Hilly Region, the natural park in France's Avesnois region, the Scarpe-Escaut regional natural park in France and the natural park in Belgium's Escaut plains. The latter two parks together form the cross-border park of Hainaut.

Altitude en mètres | Hoogte in meters | Altitude in metres

- Bassin minier | Mijnbekken | Coal mining area
- Parc Naturel Régional | Natuurparken | Natural park

***** Frontière | Grens | Border

— Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille |
Grondgebied van Metropoliitaan Gebied Lille |
Territory of the Lille Metropolitan Area

Sources | Bron | Source:
F: DIREN Nord-Pas-de-Calais
Atlas des Paysages - 2005

B: ADULM

Une Aire métropolitaine très agricole en dépit de l'étalement urbain

Een grootstedelijk gebied met veel landbouw ondanks de stadsuitbreiding

Metropolitan area retains its rural atmosphere despite urban sprawl

Le territoire de l'AML a été très largement modelé par l'activité humaine. En 2006, 22% de ce territoire (environ 162 000 ha) était artificialisé. Les zones urbaines résidentielles, industrielles et commerciales, principalement concentrées dans la métropole lilloise et dans l'arc sud, et les réseaux de communications ont encore gagné, de 2000 à 2006, 630 ha par an en moyenne.

Les surfaces agricoles¹ demeurent prépondérantes, même si le territoire a d'abord une image urbaine. En 2006, elles concernent 72% du territoire (plus de 520 000 ha) contre 57% en moyenne en France et en Belgique. Les terres arables surtout présentes sur le versant français et dans le Tournaisis s'étendent sur plus de 52% du territoire, les prairies sur 7% dans le Valenciennois et le Val de Sambre particulièrement. De 2000 à 2006, les surfaces agricoles ont perdu 3500 ha, soit près de 600 ha par an en moyenne et le recul est particulièrement marqué pour les prairies (-4 000 ha).

La part des zones naturelles (humides ou non), des milieux semi-naturels ou des forêts est particulièrement réduite: 6% environ (41 000 ha) en 2006, dont 4,5% pour les forêts, situées principalement au nord-ouest de Valenciennes et au sud d'Hazebrouck, contre 20% en moyenne en Belgique et 26% en France.

Het MGL is zeer sterk gevormd door de menselijke bedrijvigheid. In 2006 was 22% van het gebied (ongeveer 162 000 ha) kunstmatig. De residentiële, industriële en commerciële, stadszones die vooral geconcentreerd zijn in de Rijselse metropool en de zuidelijke boog, evenals de communicatienetwerken hebben, van 2000 tot 2006, nog gemiddeld 630 ha per jaar gewonnen.

Ondanks het grotendeels stedelijk imago van het gebied, blijft de landbouwoppervlakte¹ overwegen. In 2006 bestond het MGL uit 72% landbouwoppervlakte (meer dan 520 000 ha) tegenover gemiddeld 57% in Frankrijk en in België. De akkergronden die vooral aan Franse zijde en in Tournaisis voorkomen, strekken zich uit over meer dan 52% van het gebied. Graslanden vindt men voor 7% in Valenciennois en voornamelijk in de Val de Sambre. Van 2000 tot 2006 verloor het gebied 3500 ha landbouwoppervlakte wat gemiddeld 600 ha per jaar is. De terugval is vooral ten nadele van de graslanden (-4000 ha).

Het aandeel natuurgebieden (vochtige en geen vochtige), semi-natuurlijke gebieden en bossen is opmerkelijk gedaald: ongeveer 6% (41 000 ha) in 2006, waarvan 4,5% bossen die zich vooral ten noordwesten van Valenciennes en ten zuiden van Hazebrouck bevinden, tegenover gemiddeld 20% in België en 26% in Frankrijk.

The Lille Metropolitan Area has been shaped to a great extent by human activity. 22% of the Area (about 162 000 ha) was listed as artificial in 2006. From 2000 to 2006 an average of 630 ha a year disappeared under the advance of urban, residential industrial and business districts, mainly concentrated in the Greater Lille Area and the Southern Arc, and of communication networks.

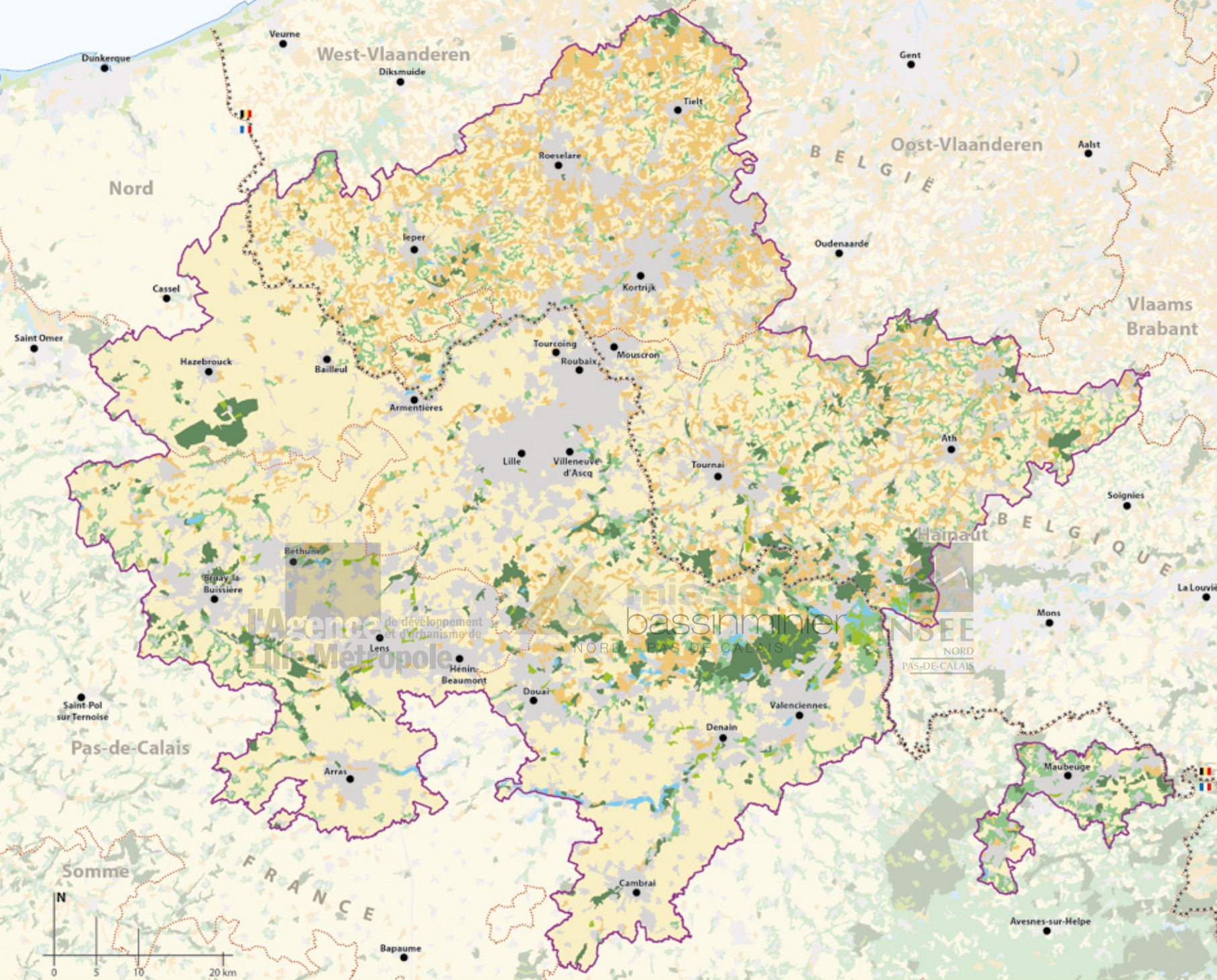
Agricultural areas¹ still predominate, even though the region mainly has an urban image, covering 72% of the region (over 520 000 ha) in 2006, compared with an average 57% in France and Belgium. To the fore on the French side and the area of Tournai, arable land covers over 52% of the region, while the figure is 7% for meadows in Valenciennois and Val de Sambre in particular. From 2000 to 2006, 3500 ha of farmland disappeared, or nearly 600 ha a year on average and the decline was particularly evident in the case of meadows (-4000 ha).

There was a sizeable reduction in the proportion of natural areas (wetlands or otherwise), semi-natural environments and forests: roughly 6% (41 000 ha) in 2006, including 4.5% for forests, mainly located to the north-west of Valenciennes and to the south of Hazebrouck, compared with an average of 20% in Belgium and 26% in France.

1- Soit les terres arables, zones agricoles hétérogènes et prairies.

1- Ofwel akkers, heterogene landbouwgebieden en graslanden.

1- I.e. arable land, complex agricultural areas and meadows.

Occupation des sols | **Bodembestemming** | Land use

Terroires artificialisés | **Kunstmatig aangelegde gebieden** | Reclaimed land

Terres arables | **Akkerland** | Arable land

Zones agricoles hétérogènes | **Heterogene landbouwzones** | Complex agricultural areas

Prairies | **Weideland** | Meadows

Forêts | **Bossen** | Forests

Milieus semi-naturels | **Seminatuurlijke milieus** | Semi-natural environments

Surfaces en eau / zones humides | **Wateroppervlak / vochtige gebieden** | Bodies of water / wetlands

..... Frontière | **Grens** | Border

— Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille | **Grondgebied van Metropolaan Gebied Lille** | Territory of the Lille Metropolitan Area

..... Limite département et province | **Grens departement en provincie** | Border of the department and province

Une histoire commune *Een gedeelde geschiedenis* *A shared history*

La dimension transfrontalière est une composante historique d'une terre divisée depuis douze siècles entre souverainetés différentes. Le traité de Verdun, partageant en 843 l'empire carolingien, a fait de l'Escaut une frontière qui deviendra pendant près de mille ans celle séparant le Royaume de France du Saint-Empire. Ce fleuve a cependant toujours été une voie de communication plus qu'une barrière physique ; les territoires situés sur ses rives ont gardé au fil du temps une unité culturelle et économique, même s'ils relevaient de différentes principautés féodales (Flandre, Artois, Hainaut...) au sein desquels les villes ont acquis très tôt d'importantes libertés communales. Leur réunion par la Maison de Bourgogne aux XIVe et XVe siècles a donné au territoire un éclat politique et culturel sans pareil, mais aussi une unité politique, qui s'est poursuivie pendant plus de deux siècles au sein des Pays-Bas espagnols.

La tentative de conquête par Louis XIV va mettre fin à l'unité politique du territoire. En dépit de plusieurs campagnes victorieuses, les revers de la fin du règne limitent l'étendue des conquêtes et amènent à fixer une frontière qui, considérée comme provisoire, s'avérera définitive. Malgré les aménagements apportés par le traité de Courtrai en 1820, c'est le traité d'Utrecht de 1713, qui fixe le tracé de la frontière entre la France et ce qui deviendra la Belgique.

Il s'agit de fait d'une frontière politique et administrative, artificielle, qui, si ce n'est sur la Lys, ne correspond à aucune réalité physique du territoire et qui, sur une part notable de son tracé, traverse le tissu urbain.

De grensoverschrijdende dimensie is een belangrijke component in de geschiedenis van een land dat sinds twaalf eeuwen verdeeld was tussen verschillende soevereine staten. Door het Verdrag van Verdun, dat in 843 het Karolingische Rijk verdeelde, vormde de Schelde een grens die gedurende bijna duizend jaar het Franse Koninkrijk van het Heilig Roomse Rijk scheidde. Maar meer dan een ruimtelijke barrière is deze rivier altijd eerder een communicatieweg geweest. De gebieden aan de oevers van deze rivier hebben doorheen de tijd een economische en culturele eenheid bewaard, zelfs al behoorden ze tot verschillende feodale vorstendommen (Vlaanderen, Artois, Henegouwen...) waarin de steden al zeer vroeg belangrijke gemeentelijke vrijheden hadden verworven. De hereniging door het Huis van Bourgogne in de 14^e en 15^e eeuw bezorgde het gebied niet alleen een ongeëvenaarde politieke en culturele bloei maar vestigde tevens een politieke eenheid die gedurende meer dan twee eeuwen binnen de Spaanse Nederlanden werd verdergezet.

De veroveringspogingen van Louis XIV maakten een einde aan de politieke eenheid van het gebied. Ondanks tal van overwinningen, beperkten de tegenslagen aan het einde van het rijk de omvang van de veroveringen en leidden tot de afbakening van een grens die, hoewel eerst als voorlopig werd beschouwd, later definitief zou blijken. Na de wijzigingen in het Verdrag van Kortrijk in 1820, werd het Verdrag van Utrecht in 1713 bepalend voor het vastleggen van de grens tussen Frankrijk en wat uiteindelijk België zou worden.

Het gaat in feite om een kunstmatige politieke en administratieve grens die, op de Leie na, met geen enkele fysieke grens in het gebied overeenstemt en die grotendeels het stadsweefsel doorkruist.

The cross-border factor is a historical dimension of a land split between different sovereignties for 12 centuries. Subsequent to the Treaty of Verdun in 843, partitioning the Carolingian empire, the Escaut River became a border separating France from the Holy Roman Empire for nearly one thousand years. However, the river was always a means of communication rather than a physical barrier. The territories along the river banks retained their cultural and economic unity even though they were beholden to different feudal principalities (Flanders, Artois, Hainaut...) within which the towns and cities acquired major municipal freedoms at a very early stage. Their unification by the House of Burgundy in the 14th and 15th centuries invested their territory with unequalled political and cultural splendour, together with a political unity, which was to continue for over two centuries within the Spanish Netherlands.

Louis XIV's attempted take-over signalled the death knell for the territory's political unity. Notwithstanding several triumphant campaigns the setbacks at the end of the reign limited the scale of the conquests, while leading to the creation of a supposedly temporary border that turned out to be a permanent one. In spite of the amendments to the 1820 Treaty of Courtrai, it was the 1713 Treaty of Utrecht that ended up demarcating the border between France and what was set to become Belgium.

This was in fact an artificial political and administrative border, which, except in the case of the Lys, failed to reflect any physical reality for the territory, while the border line crossed through the urban fabric to a large extent.

EMPIRE ROMAIN - DIVISIONS ADMINISTRATIVES AU IVe SIÈCLE |
 ROMEINS RIJK – ADMINISTRATIEVE DEPARTEMENTEN IN DE 4e EEUW |
 ROMAN EMPIRE – ADMINISTRATIVE DIVISIONS IN THE 4th CENTURY

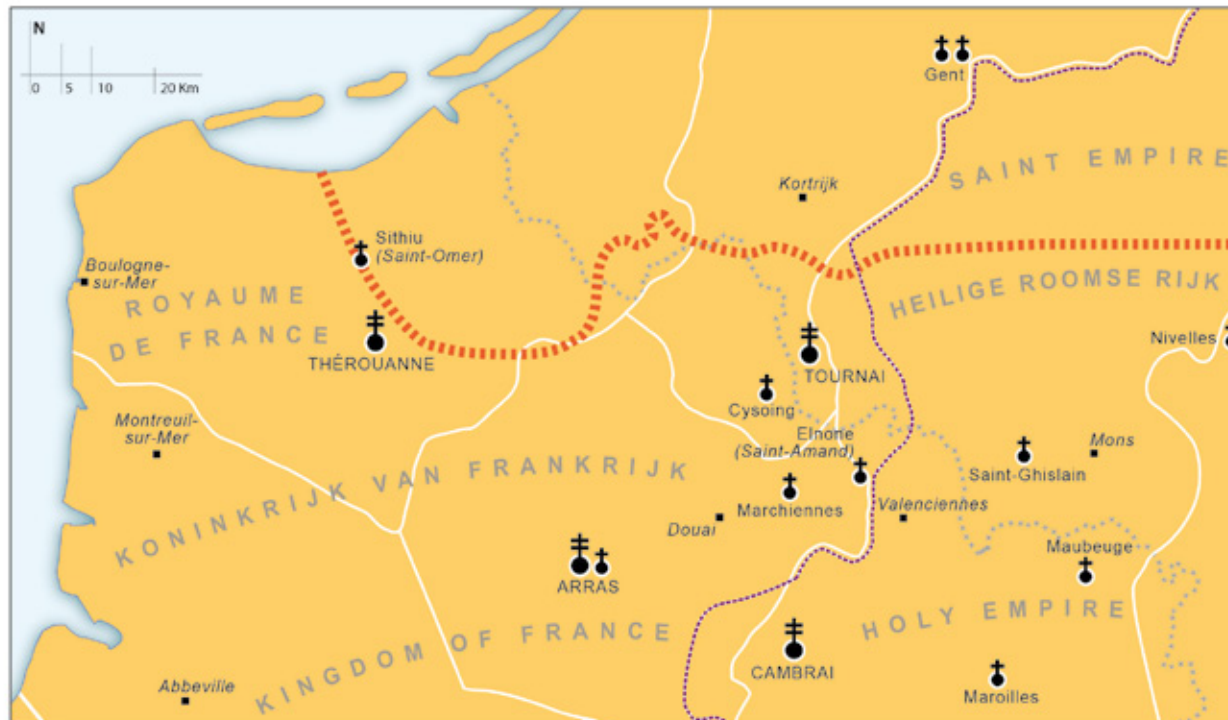

- Limite de cité |
Stadsgrens |
Boundaries of the area
- Voie romaine : tracé attesté |
Romeinse heirbaan : bevestigd tracé |
Roman road : proven route
- Voie romaine : tracé probable |
Romeinse heirbaan : waarschijnlijk tracé |
Roman road : likely route
- Civitas
- Vicus

Frontière de 1713 (frontière actuelle) |
 Grens van 1713 (huidige grens) |
 1713 border (present border)

DIOCÈSES AU XIe SIÈCLE |
 BISDOMMEN IN DE 11e EEUW |
 DIOCESES IN THE 11th CENTURY

- Limite de diocèse |
Bisdomsgrens |
Diocese boundary
- ✝ Bisdom |
Bishop's palace
- ⦿ Grande Abbaye |
Grote abdij |
Large abbey
- Autres villes importantes |
Andere belangrijke steden |
Other large cities and towns
- Limite entre le Royaume de France et le Saint Empire |
Grens tussen het Koninkrijk Frankrijk en het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie |
Boundary between the Kingdom of France and the Holy Empire
- Limite des parlers romans et germaniques |
Grens tussen het Romaanse en Germaanse taalgebied |
Boundary between the Romance and Germanic languages
- Frontière de 1713 (frontière actuelle) |
Grens van 1713 (huidige grens) |
1713 border (present border)

L'Agence de développement et d'urbanisme de
 Lille Métropole

bassinminier
 I NORD - PAS DE CALAIS I

COMTÉS DE FLANDRE ET D'ARTOIS AU XIVe SIÈCLE |
 GRAAFSCHAPPEN VAN VLAANDEREN EN ARTOIS IN DE 14e EEUW |
 COUNTIES OF FLANDERS AND ARTOIS IN THE 14th CENTURY

- Au Roi de France |
Aan de Koning van Frankrijk |
To the King of France
- Au Roi d'Angleterre |
Aan de Koning van Engeland |
To the King of England
- Au Duc de Bourgogne |
Aan de Graaf van Bourgogne |
To the Duke of Burgundy
- Grandes batailles |
Grote veldslagen |
Major battles
- Limite entre la France et
le Saint-Empire Germanique |
Grens tussen Frankrijk en het Heilig Romees Rijk |
Dividing line between France and
the Holy Roman Empire
- Limite des grands comtés |
Grens van de grote graafschappen |
Dividing line of the major counties

Frontière actuelle |
 Huidige grens |
 Present border

L'ÉTAT BOURGUIGNON AU XVe SIÈCLE |
 DE BOURGONDISCHE STAAT IN DE 15e EEUW |
 THE BURGUNDIAN STATE IN THE 15th CENTURY

- Au Roi d'Angleterre |
Aan de Koning van Engeland |
To the King of England
- Au Duc de Bourgogne |
Aan de Graaf van Bourgogne |
To the Duke of Burgundy
- A l'Église |
Aan de Kerk |
To the church
- Grandes batailles |
Grote veldslagen |
Major battles
- Chambre des comptes de Lille (1386) |
Rekenkamers van Lille (1386) |
Audit office of Lille (1386)
- Limite entre la France et
le Saint-Empire Germanique |
Grens tussen Frankrijk en het Heilig Romees Rijk |
Dividing line between France and
the Holy Roman Empire
- Limite des grands comtés |
Grens van de grote graafschappen |
Dividing line of the major counties
- Frontière de 1713 (frontière actuelle) |
 Grens van 1713 (Huidige grens) |
1713 border (Present border)

LA FIN DE L'ANCIEN RÉGIME |
 EINDE VAN HET ANCIEN RÉGIME (VROEGMODERNE TIJD) |
 THE END OF THE ANCIEN RÉGIME
 (1780)

- Gouvernements |
Gouvernements |
Governments
- Chef-lieu de gouvernement |
Hoofdplaats van een gouvernement |
Government administrative centre
- Limite de généralité |
Grens tussen généralités |
Generalitat boundary
- Limite de parlement |
Grens tussen parlements |
Parliament boundary
- Siège de généralité |
Hoofdplaats van een généralité |
Generalitat headquarters
- Siège de parlement |
Hoofdplaats van een parlement |
Parliament headquarters
- ▨ Pays d'État | Pays d'État | Provincial estates
- ▨ Provinces autrichiennes dans les Pays-Bas |
Oostenrijkse provincies in de Nederlanden |
Austrian provinces in the Netherlands
- Université de Douai (1559) |
Universiteit van Douai (1559) |
University of Douai (1559)
- ✕ Siège | Belegering | Siege
- ✕ Grandes batailles | Grote veldslagen | Major battles
- Limite maximum de l'expansion de la France |
Uiterste grens van de expansie van Frankrijk |
Maximum limit of France's expansion
- *** Frontière de 1713 (frontière actuelle) |
Grens van 1713 (Huidige grens) |
1713 border (Present border)

LES DÉPARTEMENTS SOUS L'EMPIRE FRANÇAIS |
 DE DEPARTEMENTEN ONDER HET FRANSE KEIZERRIJK
 THE DEPARTMENTS DURING THE TIME OF THE FRENCH EMPIRE
 (1810)

- France divisée en généralités (1789) |
Frankrijk opdeling in généralités (1789) |
France divided into generalitats (1789)
- Limites départementales |
Departementsgrenzen |
Departmental boundaries
- ▨ Territoires issus des Pays-Bas autrichiens |
Gebieden ontstaan uit de Oostenrijkse Nederlanden |
Territories derived from the Austrian Netherlands
- Siège | Belegering | Siege
- ✕ Grandes batailles | Grote veldslagen | Major battles
- Préfecture |
Prefectuur |
Prefecture
- Sous-Préfecture |
Subprefectuur |
Subprefecture
- *** Frontière de 1713 (frontière actuelle) |
Grens van 1713 (Huidige grens) |
1713 border (Present border)

Deux aires linguistiques

Twee taalgebieden

Two language areas

Si l'AML est traversée par la frontière politique entre France et Belgique, elle l'est aussi par la frontière culturelle et linguistique qui sépare, à travers l'Europe, les civilisations latine et germanique, les pays de langue romane de ceux de langue germanique.

Cette frontière résulte de l'équilibre trouvé après les «grandes invasions» entre les régions où les populations d'origine germanique se sont retrouvées majoritaires et celles où elles se sont peu à peu fondues dans une majorité latinisée depuis plusieurs siècles. Limites linguistiques et frontières politiques n'ont jamais totalement correspondu: une partie du Comté de Flandre par exemple (Lille, Douai...) a toujours été romane. Les vicissitudes politiques et le brassage de population dû à l'industrialisation n'ont eu qu'une influence marginale sur le tracé de la frontière: elle n'a évolué que dans la Flandre intérieure française, et aux environs d'Halluin et de Mouscron.

Les langues officielles sont donc aujourd'hui le néerlandais, en Flandre belge, et le français, en France et en Wallonie. Plusieurs communes belges dites «à facilités» comme Mouscron et Comines-Warneton conservent un caractère partiellement bilingue. Les langues parlées par la population diffèrent parfois sensiblement des langues officielles, particulièrement en Flandre où le «flamand occidental» reste d'usage assez fréquent. Côté francophone, le picard, dialecte commun de part et d'autre de la frontière nationale, bien qu'aujourd'hui moins répandu, s'avère cependant toujours bien vivant. Si la connaissance du français reste importante en Flandre, elle y est en recul tandis que l'apprentissage du néerlandais demeure très limité dans les zones francophones.

Niet alleen een politieke grens tussen Frankrijk en België doorkruist het MGL, ook een taal- en culturele grens doorsnijdt het gebied. Deze markeert, binnen Europa, een scheidingslijn tussen de Latijnse en Germaanse beschavingen, tussen de Romaanssprekende landen en de Germaanssprekende landen.

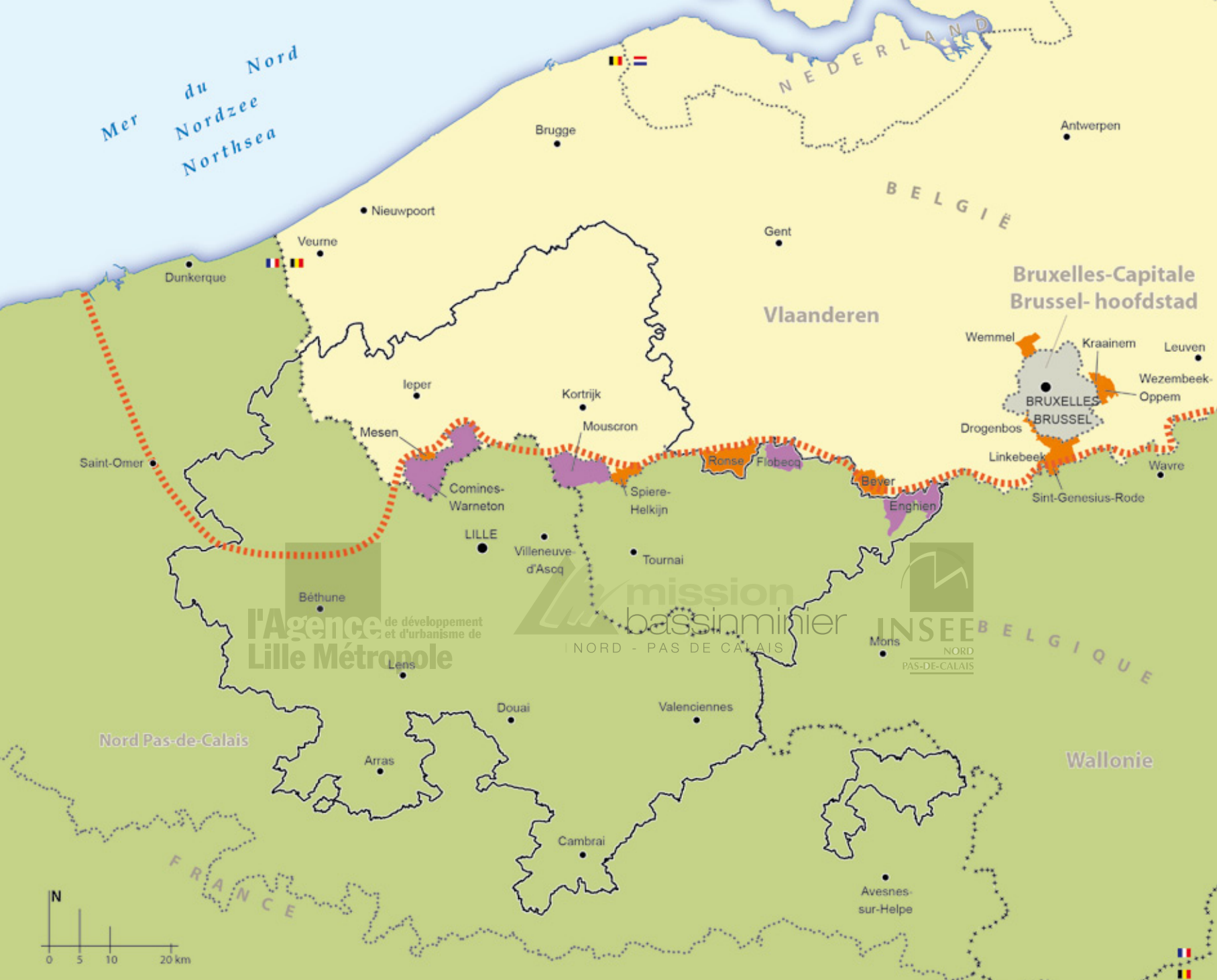
Deze grens is het resultaat van het hervonden evenwicht na de «grote invasies», tussen de streken waar van oorsprong Germaanse volkeren in de meerderheid kwamen en daar waar de latinisering doorheen de eeuwen stilaan de bovenhand kreeg. De taalgrenzen vielen evenwel nooit volledig samen met de politieke grenzen: een gedeelte van het Graafschap Vlaanderen bijvoorbeeld (Lille, Douai...) is steeds Romaans gebleven. De politieke omwentelingen en de vermenging van de bevolking als gevolg van de industrialisering hebben slechts een marginale invloed gehad op de afbakening van de grenzen: die strekken zich alleen uit tot in Frans Vlaanderen, en de omgeving van Halluin (Halewijn) en Moeskroen.

De officiële talen vandaag zijn het Nederlands, in Belgisch Vlaanderen, en het Frans in Frankrijk en Wallonië. Bepaalde gemeenten met zogenaamde «taalfaciliteiten» in België zoals Moeskroen en Comines-Warneton (Koem-Waasten) hebben hun grotendeels tweetalig karakter bewaard. De taal die de bevolking spreekt, verschilt soms veel van de officiële taal, vooral in Vlaanderen waar nog veel mensen «Westvlaams» spreken. Aan Franstalige zijde, is het Picardisch een dialect dat, hoewel minder dan vroeger, nog steeds aan weerszijden van de nationale grens gesproken wordt. Ook al blijft de kennis van de Franse taal belangrijk in Vlaanderen, toch verliest ze aan belang omdat het aanleren van het Nederlands zeer beperkt blijft in de Franssprekende gebieden.

The fact that the LMA is crossed by the political border between France and Belgium is paralleled by the cultural and language frontier separating the Latin and Germanic civilisations and the Romance and Germanic language countries on a European scale.

This border is an outcome of the balance struck, subsequent to the «major invasions», between regions where the Germanic people were in the majority and those where they had been gradually absorbed into a Romanized majority over the course of several centuries. The language borders and political frontiers never completely matched up: part of the County of Flanders, for example (Lille, Douai...), was always Romanic. The political upheavals and the intermingling of the population as a result of the industrialisation process made only a marginal impact on the demarcation of the borders so that the change affected only Inland Flanders in France and the outskirts of Halluin and Mouscron.

The official languages are now Dutch in Belgian Flanders and French in France and Wallonia. Several Belgian municipalities with so-called «language facilities», such as Mouscron and Comines-Warneton, continue to be bilingual to some extent. The languages spoken by the people often differ quite significantly from the official languages, particularly in Flanders, where «West Flemish» is quite commonly used. In the case of French speakers, the Picard dialect is common on both sides of the national border. It is used less than before but it is still very much alive. A knowledge of the French language continues to figure prominently in Flanders even though this importance is on the decline, while Dutch is still learned only to a very limited extent in the French-speaking areas.

**Zones linguistiques |
Taalzones |
Language areas**

- Néerlandais | Nederlands | Dutch
- Français | Frans | French
- Bilingue | Tweetalig | Bilingual

**Communes à facilités |
Faciliteitengemeenten |
Municipalities with language facilities**

- Communes néerlandophones avec facilités en français |
Nederlandstalige gemeenten met faciliteiten in het Frans |
Dutch-speaking municipalities with French language facilities
- Communes francophones avec facilités en néerlandais |
Franstalige gemeenten met faciliteiten in het Nederlands |
French-speaking municipalities with Dutch language facilities

- Frontière | Grens | Border
- Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille |
Grondgebied van Metropolaan Gebied Lille |
Territory of the Lille Metropolitan Area
- Limite de région |
Regionale grens |
Region boundary
- Limite des parlers romans et germaniques |
Grens tussen het Romaanse en Germaanse taalgebied |
Boundary between the Romance and Germanic languages

Une urbanisation continue

Een continue verstedelijking

Continuing urbanisation

Le territoire de l'AML est très fortement et anciennement urbanisé. Seules Arras, Tournai et Cambrai étaient déjà des centres importants à l'époque romaine. Une véritable explosion urbaine s'est produite entre les IXe et XIe siècles; Lille, Douai, leper, Valenciennes émergent alors pour entrer rapidement dans le cercle des plus grandes villes d'Europe du Nord. Ce sont ces mêmes villes qui ont structuré le territoire jusqu'à la fin du XVIIIe siècle, même si leur importance a varié avec le temps, donnant peu à peu à Lille une prédominance, d'ailleurs assez relative.

Au milieu du XIXe siècle encore, n'émergent que quelques villes importantes au sein d'un territoire à dominante rurale. Lille, est désormais de loin la ville la plus peuplée. À un niveau intermédiaire, Tournai est rattrapée par Roubaix et Tourcoing à peu près de même taille. Enfin, Arras, Douai, Valenciennes, Cambrai, en France; Kortrijk, leper, en Belgique, de taille légèrement inférieure, complètent ce réseau de villes extrêmement dense, caractéristique du territoire.

Au début du XXe siècle, le développement de la grande industrie modifie profondément l'organisation urbaine du territoire. Lille, Roubaix et Tourcoing connaissent une croissance très rapide avec l'essor de l'industrie textile qui s'implante également le long de la Lys où, côté français, Armentières devient un pôle important tandis qu'en Flandre, Kortrijk devient l'égale de Tournai. Dans le même temps, on assiste à l'émergence du bassin minier, développement d'une conurbation industrielle qui, en prenant appui sur les anciennes villes, se déploie le long des gisements charbonniers. Le Val de Sambre se développe suivant un schéma similaire.

Ces transformations vont se poursuivre jusqu'au déclin de la grande industrie dans les années 1960. Les espaces libres entre Lille et Roubaix / Tourcoing se comblent peu à peu. Une croissance urbaine rapide s'opère en France après la seconde guerre mondiale, avec l'exode rural et le baby boom. Elle reste contenue, dans un premier temps, dans les villes (ZUP, reconstruction et rénovation urbaine...) ou à proximité (quartiers périphériques, ville nouvelle...), puis gagne peu à peu des communes de plus en plus éloignées des centres existants. C'est avec la généralisation de la voiture et le désir d'acquisition d'une maison individuelle, qu'émerge le phénomène de périurbanisation, déjà présent en Belgique.

Au recensement de 2006, ce processus d'urbanisation a gagné de nombreux espaces entre Lille et le bassin minier, entre Lille et les communes flamandes de l'AML et le littoral, entre les communes wallonnes de l'AML et Bruxelles. Aujourd'hui, l'espace urbain est de plus en plus continu entre les différentes composantes de l'AML et les flux d'échanges internes sont de plus en plus importants ce qui pose avec acuité le problème de l'organisation des transports à grande échelle.

De sterke verstedelijking van het MGL begon reeds vroeg. In de Romeinse tijd waren alleen Arras, Doornik en Cambrai belangrijke stadscentra. De stadsuitbreiding nam een enorme vlucht tussen de 9e en 12e eeuw. Lille, Douai, leper, Valenciennes ontstonden en behoorden al gauw tot de grootste steden van Noord-Europa. Tot de 18^e eeuw gaven deze steden, met wisselend succes, structuur aan het gebied. Met de tijd verwerf Lille relatief gezien het meest aanzien.

Nog in de loop van de 19^e eeuw doken een aantal belangrijke steden op in een anders vooral landelijk gebied. Lille is sindsdien veruit de dichtst bevolkte stad. Doornik werd ingehaald door Roubaix en Tourcoing die ongeveer eenzelfde omvang hebben. Arras, Douai, Valenciennes, Cambrai, in Frankrijk en Kortrijk en leper in België die alle iets kleiner zijn, vervolledigen dit zeer dicht netwerk van steden dat zo typisch is voor het gebied.

In het begin van de 20e eeuw heeft de ontwikkeling van grootschalige industrieën tot een grondige wijziging van de stadsorganisatie in het gebied geleid. Lille, Roubaix en Tourcoing kenden een zeer snelle groei met de opkomst van de textielindustrie. Deze vestigde zich zowel langs de Leie waar, aan Franse zijde, Armentières een toonaangevend textielcentrum werd, als in Vlaanderen waar Kortrijk even belangrijk werd als Doornik. Ondertussen begon ook de uitbreiding van de steenkoolmijnen en de ontwikkeling van een industriële agglomeratie langs de steenkoolvindplaatsen door te steunen op oude steden. De Vallei «de Sambre» maakte een gelijkaardige evolutie mee.

Deze ingrijpende veranderingen duurden voort tot het verval van de zware industrie in de jaren '60. De open ruimten tussen Lille en Roubaix / Tourcoing werden stilaan schaarser. Na de Tweede Wereldoorlog nam de stadsgroei snel toe mede door de plattelandsvlucht en de baby boom. Dit was eerst zichtbaar in de steden (Urban Priority Zone, nieuwbouw en stadsvernieuwing...) of in de buurt van de steden (omliggende wijken, nieuwe steden...), en drong nadien geleidelijk door tot de almaar verder van de stadskern gelegen gemeenten. Met het wijdverspreid gebruik van de auto en de wens een eigen woning te hebben, treedt het fenomeen op van de peri-urbanisatie, dat in België al aanwezig is.

Volgens een volkstelling in 2006, zet dit urbanisatieproces zich verder in tal van gebieden tussen Lille en het steenkoolgebied, tussen Lille en de Vlaamse gemeenten op het grondgebied van het MGL en de kust, tussen de Waalse gemeenten van het MGL en Brussel. Vandaag toont de stadsruimte meer en meer continuïteit tussen de verschillende spelers van het MGL. Interne uitwisselingsstromen worden frequenter waardoor de problematiek van een organisatie van het transport op grote schaal dringend aangepakt moet worden.

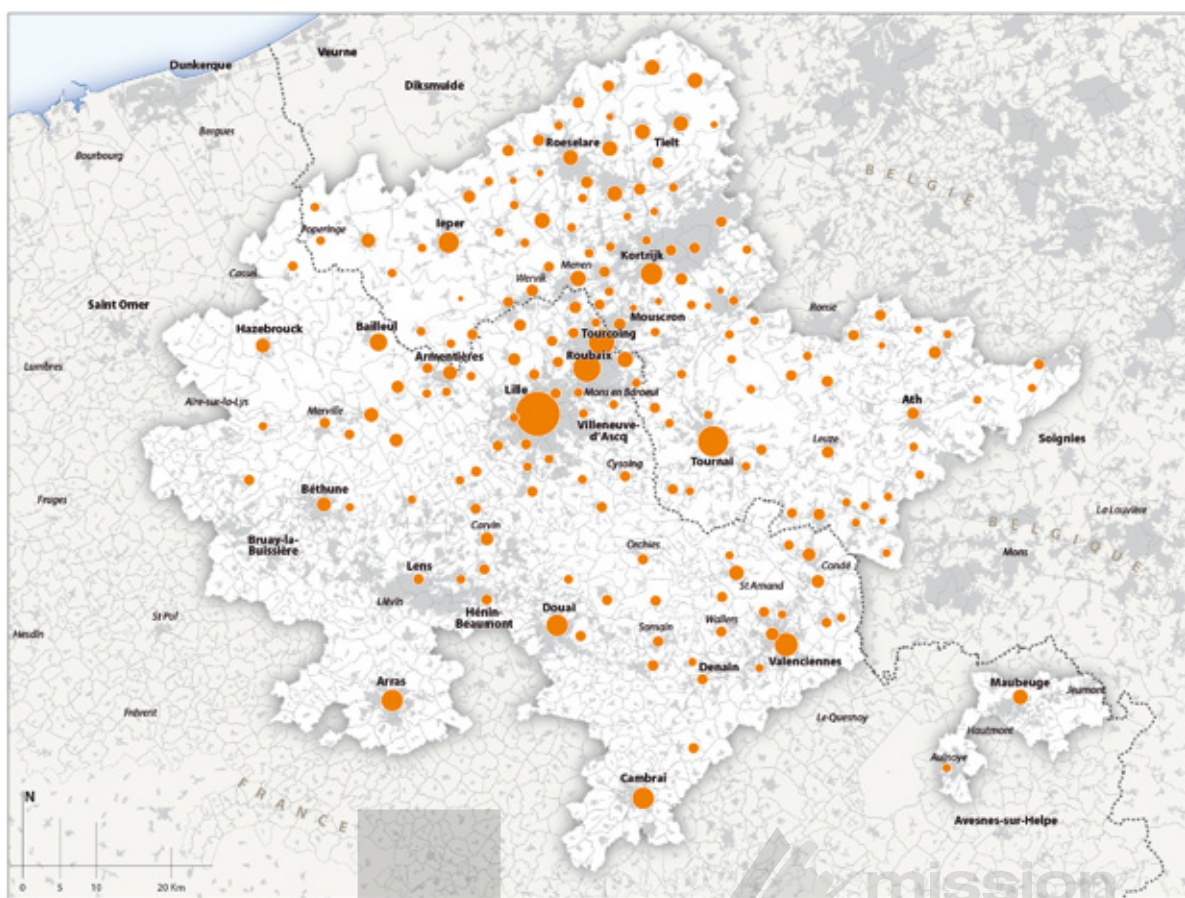
The LMA has been extensively urbanised for a long time now. Solely Arras, Tournai and Cambrai were major centres as early as the Roman era. What can only be called an urban explosion was generated between the 9th and 12th centuries. Lille, Douai, Leper and Valenciennes then emerged and soon joined the group of major northern European cities. These very same cities defined the territorial structure up until the late 18th century, even though their status varied over time, when Lille gradually acquired a dominant position, albeit in a fairly relative sense.

Still in the 19th century, only a few major cities appeared within a predominantly rural area. Lille is now by far the most heavily populated city. On an intermediary level, Tournai has been overtaken by Roubaix and Tourcoing, which are roughly the same size. Finally, Arras, Douai, Valenciennes and Cambrai, in France, together with Kortrijk and Leper, in Belgium, which are slightly smaller, complete this close-knit network of cities that are typical of the area.

The development of large-scale industry in the early 20th century made a tremendous change to the territory's urban structure. Lille, Roubaix and Tourcoing experienced rapid growth with the rise of the textile industry, which also took root along the Lys where Armentières, on the French side, became a major centre, while Kortrijk in Flanders achieved the same status as Tournai. The coal-mining area came into being at the same time, along with the development of an industrial conurbation, which spread alongside the coal deposits, based on the old towns and cities. Val de Sambre developed according to a similar pattern.

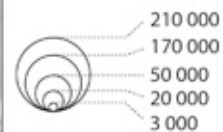
These changes continued until the major industries went into a decline during the 1960s. The open areas between Lille and Roubaix / Tourcoing began to shrink. Urban growth proceeded rapidly in France in the aftermath of the Second World War, alongside the flight from the countryside and the baby boom. This was initially confined to the cities and towns (Urban Priority Zones, urban reconstruction and regeneration...) or close by (outlying neighbourhoods, new towns...), then subsequently spread to municipalities ever-more distant from the existing centres. The pervasiveness of the motor car and people's eagerness to own their own homes gave rise to the process of urban sprawl, already present in Belgium.

According to the 2006 census, this urbanisation process had reached several areas between Lille and the coal-mining area, between Lille and the LMA's Flemish municipalities and the coastal region, between the LMA's Walloon municipalities and Brussels. The urban area is becoming more and more continuous between the various components of the LMA, while internal trade flows are growing in volume, hence the increasingly urgent problem focused on the large-scale organisation of the transport sector.

**Population des villes en 1851 |
Bevolking in de steden in 1851 |
Population of the cities and towns in 1851**

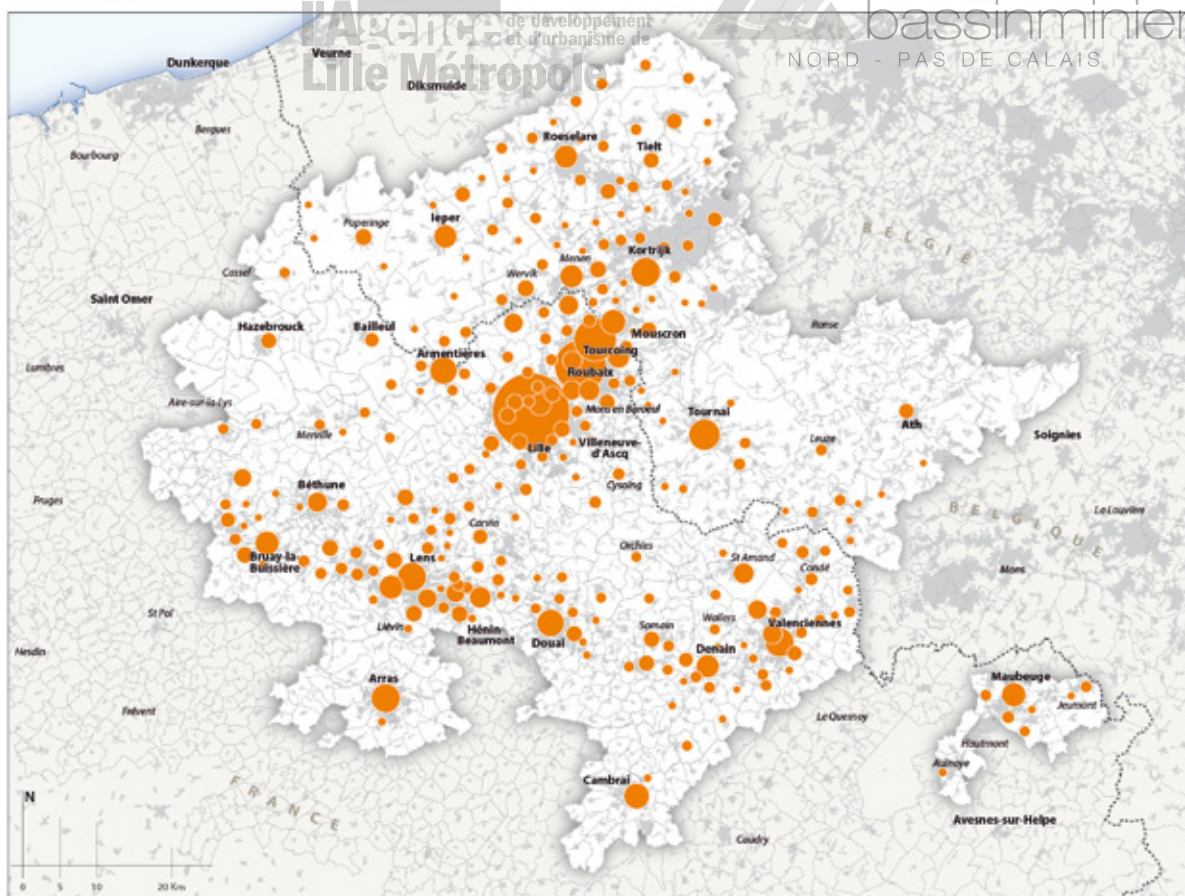
Nombre d'habitants |
Aantal inwoners |
Number of inhabitants

..... Frontière | Grens | Border

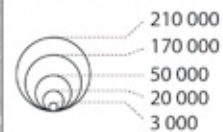

Sources | Bron | Source :
L'Organisation Urbaine du Nord-Pas-de-Calais -
Atlas annexe, Pierre Bruyelle - 1981

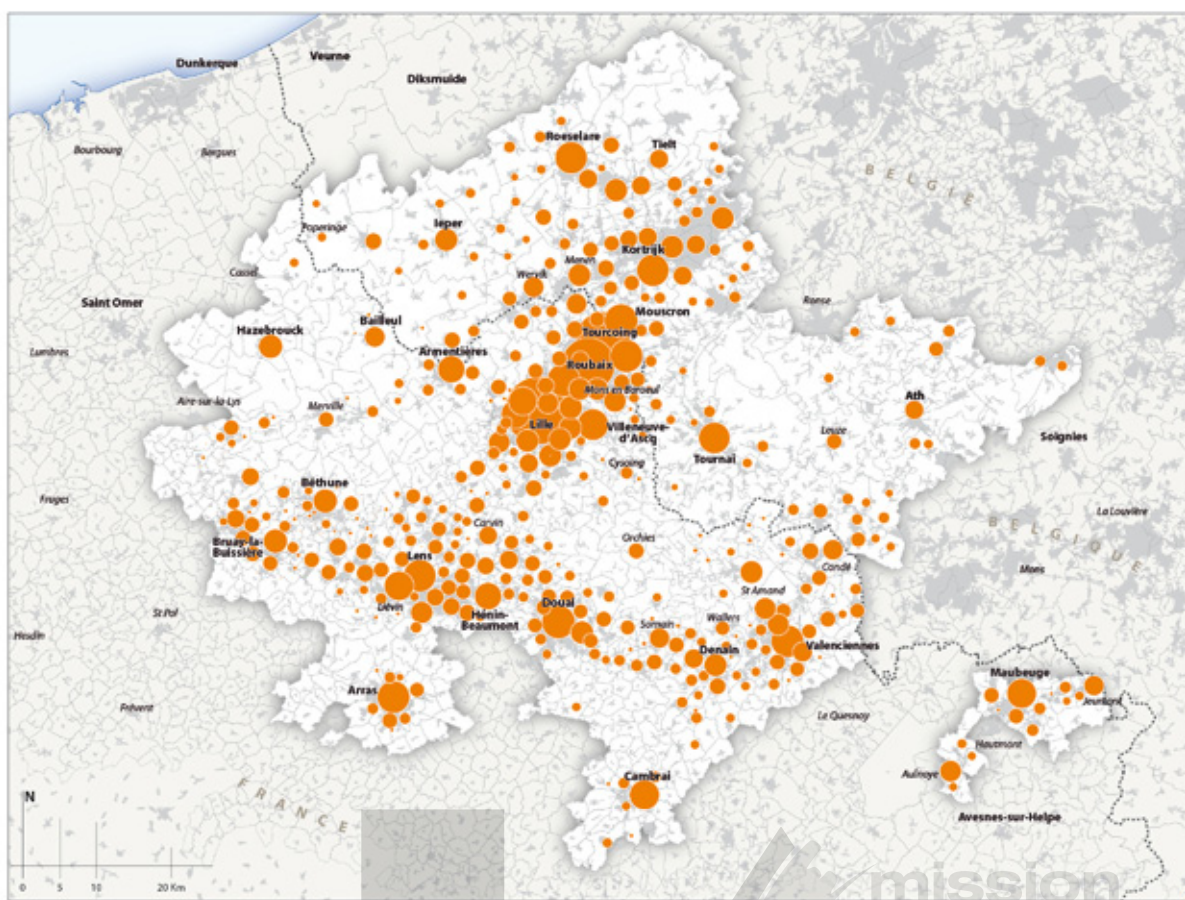
**Population des villes en 1911 |
Bevolking in de steden in 1911 |
Population of the cities and towns in 1911**

Nombre d'habitants |
Aantal inwoners |
Number of inhabitants

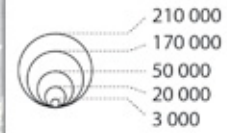
..... Frontière | Grens | Border

Sources | Bron | Source :
L'Organisation Urbaine du Nord-Pas-de-Calais -
Atlas annexe, Pierre Bruyelle - 1981

Population des villes en 1975 |
Bevolking in de steden in 1975 |
Population of the cities and towns in 1975

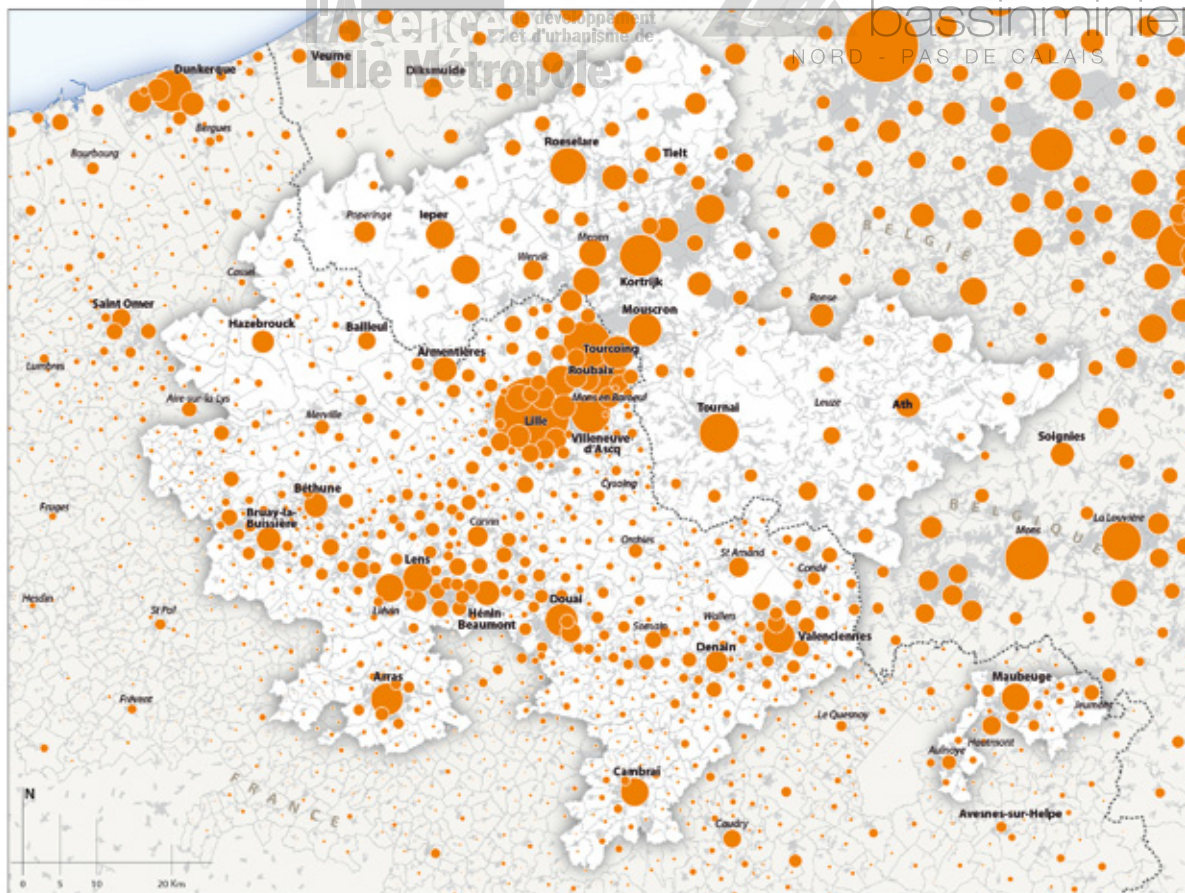
Nombre d'habitants |
Aantal inwoners |
Number of inhabitants

..... Frontière | Grens | Border

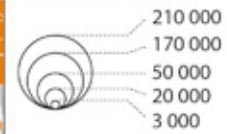

Sources | Bron | Source:
L'Organisation Urbaine du Nord-Pas-de-Calais -
Atlas annexé, Pierre Bruyelle - 1981

Population des villes en 2006 |
Bevolking in de steden in 2006 |
Population of the cities and towns in 2006
PAS-DE-CALAIS

Nombre d'habitants |
Aantal inwoners |
Number of inhabitants

..... Frontière | Grens | Border

Sources | Bron | Source: INSEE (F-2006)
INS (B-2006)

Un contexte administratif et politique complexe

Een ingewikkelde politieke en bestuurlijke context

An intricate administrative and political situation

L'AML s'étend sur trois régions (Nord-Pas de Calais, Flandre, Wallonie), deux départements français (Nord et Pas-de-Calais) et deux provinces belges (Flandre Occidentale et Hainaut). À ces autorités compétentes en matière de développement s'ajoute, côté belge, la Communauté française de Belgique (Wallonie - Bruxelles).

La répartition des compétences entre collectivités publiques s'avère aujourd'hui différente entre les trois régions, ce qui impose l'implication d'un grand nombre de partenaires pour mener à bien les initiatives transfrontalières. Les différences de systèmes réglementaires et fiscaux ont en outre, créé des effets de concurrence déséquilibrée entre territoires, susceptibles d'entraver les processus de coopération.

L'importance du partenariat et son organisation sont liées à la complexité politique et administrative du territoire; elle exprime aussi la volonté des partenaires de dépasser ces difficultés pour élaborer leur projet. La difficulté à construire un bilinguisme réel constitue une autre dimension à prendre en compte.

Deux dispositifs de coopération ont été mis en place à des échelles différentes. La coopération transfrontalière initiée en 1991 au travers de la Conférence Permanente Intercommunale Transfrontalière (COPIT) entre Lille Métropole Communauté urbaine et les intercommunales belges voisines a débouché sur la création en janvier 2008 du premier Groupement Européen de Coopération Territoriale (GECT), l'Eurométropole Lille-Kortrijk-Tournai qui regroupe 14 partenaires de tous niveaux. La coopération entre la métropole transfrontalière et l'Arc Sud (bassin minier, Arras, Cambrai, Val de Sambre), formalisée en 2005 a conduit à la création en décembre 2007 de l'Association Aire métropolitaine de Lille.

Cf. annexe

Het Metropolitaan Gebied Lille strekt zich uit over drie gewesten (Nord-Pas de Calais, Vlaanderen, Wallonië), twee Franse departementen (Nord en Pas-de-Calais) en twee Belgische provincies (West-Vlaanderen en Henegouwen). Naast deze verschillende overheden die bevoegd zijn voor ontwikkeling is er aan Belgische kant ook nog de Franse Gemeenschap van België. (Wallonie - Brussel).

De bevoegdheidsverdeling tussen openbare instanties blijkt tegenwoordig verschillend te zijn tussen deze drie gewesten, wat leidt tot een groot aantal gesprekspartners om grensoverschrijdende initiatieven tot een goed einde te kunnen brengen. De verschillende belastingssystemen en wetgevingen hebben bovendien gezorgd voor een onevenwichtige concurrentie tussen de respectieve gebieden, die op haar beurt het samenwerkingsproces wel eens zou kunnen belemmeren.

Omdat er op het grondgebied een complexe situatie bestaat op politiek en bestuurlijk vlak, zijn samenwerkingsverbanden een aangewezen keuze. Deze samenwerkingsverbanden vertalen ook de wil van de verschillende partners om de moeilijkheden te overwinnen die de verwezenlijking van hun project in de weg staan. De moeilijkheid om een tweetalige context op te bouwen is eveneens een element dat in rekening moet worden gebracht.

Twee verschillende samenwerkingsystemen werden de voorbij decennia in het leven geroepen. De grensoverschrijdende samenwerking die in 1991 via de Grensoverschrijdende Permanente Conferentie van Intercommunales (GPCI) op poten werd gezet tussen Lille Métropole Communauté urbaine en de naburige Belgische intercommunales heeft in januari 2008 geleid tot de oprichting van de eerste Europese groepering van territoriale samenwerking (EGTS), namelijk de Eurometropool Lille-Kortrijk-Tournai die 14 partners van verschillende niveaus omvat. De samenwerking tussen de metropool en de Arc Sud (mijnbekken, Arras, Cambrai, Val de Sambre) werd geformaliseerd in 2005 en mondde in december 2007 uit in de oprichting van de Association Aire métropolitaine de Lille.

Cf. bijlage

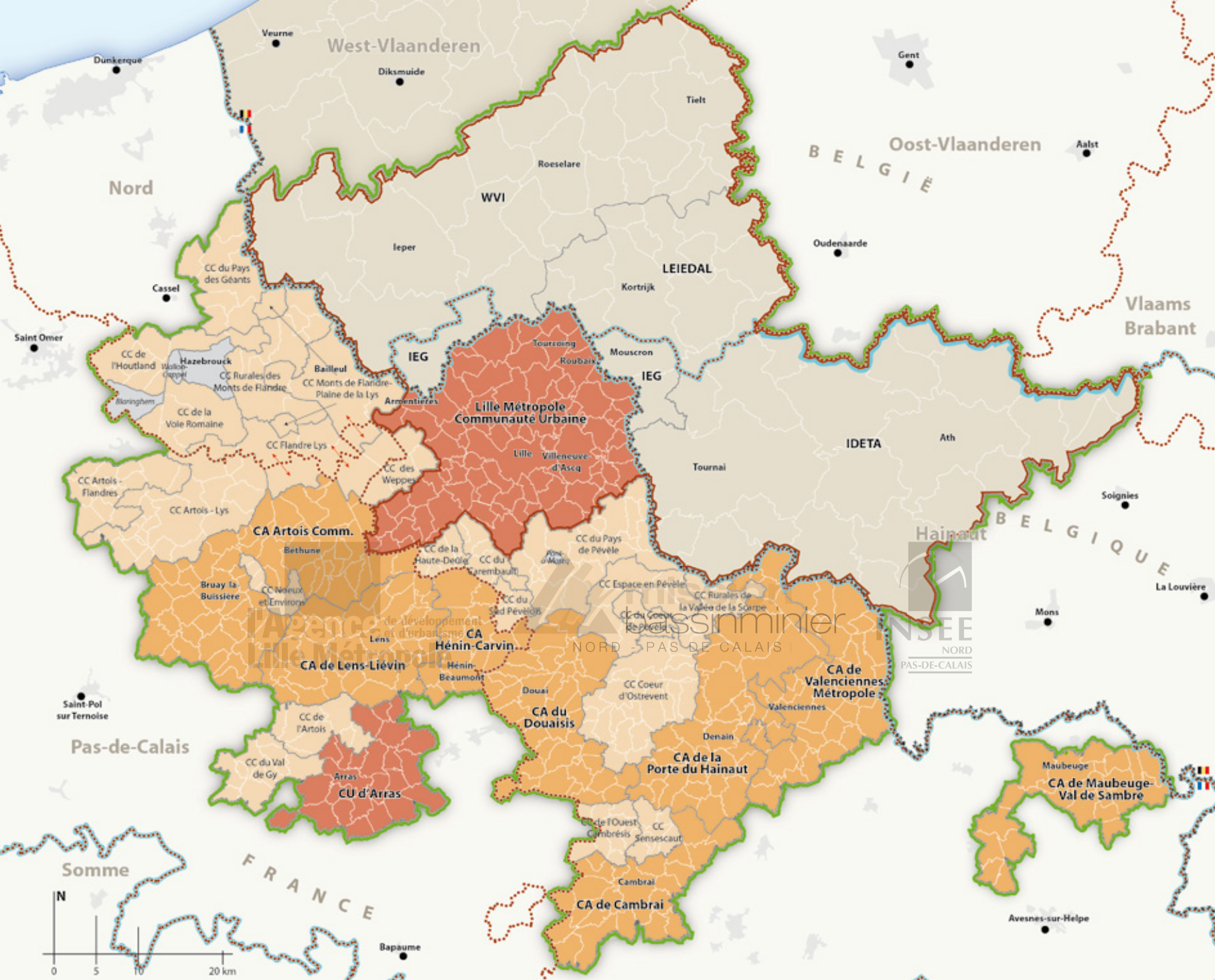
The LMA extends to three regions (Nord-Pas de Calais, Flanders, Wallonia), two French departments (Nord and Pas-de-Calais) and two Belgian provinces (West Flanders and Hainaut). These authorities responsible for development are joined on the Belgian side by the French-speaking Community of Belgium (Wallonia - Brussels).

The way the responsibilities are distributed among the public authorities now varies between the three regions, thus implying a large number of partners to ensure the successful completion of the cross-border initiatives. The effects of the distorted competition produced owing to the differences between the regulatory and taxation systems are also likely to hamper the cooperation process.

The relevance of the partnerships and the way they are organised are a reflection of the intricate political and administrative nature of the territory, while demonstrating the partners' eagerness to overcome these problems so as to prepare their projects. Another factor that has to be taken into account is the uphill struggle involved in promoting a genuinely bilingual approach.

Two different cooperation systems have been rolled out. The cross-border cooperation initiated in 1991 via the COPIT (Standing Cross-border Inter-municipal Conference) between the Lille Metropolitan Urban Community and the neighbouring Belgian inter-municipal authorities led to the creation in January 2008 of the first European Grouping for Territorial Cooperation (EGTC): the Lille-Kortrijk-Tournai Euro-metropolis comprising 14 partners at all levels. Provided with a formal setting in 2005, cooperation between the metropolis and the Southern Arc (coal-mining area, Arras, Cambrai, Val de Sambre) led to the launch of the Lille Metropolitan Area Association in 2007.

See annex

France | Frankrijk | France

- Communauté Urbaine (CU) |
Stadsgemeenschap (SG) |
Urban Community (UC)
- Communauté d'Agglomération (CA) |
Agglomeratiegemeenschap (AG) |
Conurbation Community (CC)
- Communauté de Communes (CC) |
Gemeenschap van gemeenten (GG) |
Community of Municipalities (CM)
- Commune isolée |
Afgelegen gemeente |
Isolated municipality

Belgique | België | Belgium

- Intercommunale de gestion |
Beheersintercommunale |
Intermunicipal management

***** Frontière | Grens | Border

- Territoire de l'Aire métropolitaine de Lille |
Grondgebied van Metropolitaaan Gebied Lille |
Territory of the Lille Metropolitan Area
- Eurométropole | Eurometropool | Eurometropolis
- Limite de région | Regionale grens | Region boundary
- Limite département et province |
Grens departement en province |
Border of the department and province
- Limites communales |
Grenzen gemeenten |
Municipal administrative boundaries